



A FORRADALOM KIROBBANÁSA ÉS A SZABADSÁGHA

RC
Magyarország útja az 1956-os
felkeléstől a függetlenség kikiáltásáig

LEHETETT-E REFORMÁLNÍ A TOTÁLIS DIKTATÚRÁT?

1956 őszén a budapesti egyetemisták nem fegyveres harcot hirdettek, hanem reformokat és nemzeti függetlenséget sürgettek. Mégis néhány napon belül a térség legjelentősebb szovjetellenes szabadságharca robbant ki. Vajon a rendszer belső válsága tette elkerülhetetlenné a fegyveres konfliktust, vagy a hatalom téves reakciói kényszerítették ki az ellenállást?



A RÁKOSI-RENDSZER VÁLSÁGA ÉS A PETŐFI KÖR



1953 után az MDP megosztott. Rákosi bukása után Gerő nem tudott stabilitást teremteni.

- MDP belső harcok: a pártellenzék és a vezetés szembenállása.
- Petőfi Kör: a társadalmi elégedetlenség vitafóruma.
- Rajk-újratemetés: az elégedetlenség szimbolikus tüntetése.

Kulcsfogó

Értelmiségi viták és a pártellenzék készítette elő a robbanást.

OKTÓBER 23.: AZ EGYETEMI TÜNTETÉS ÉS A 16 PONT

Poznaí hírekre egyetemisták szolidaritási tüntetést hirdettek a Bem-szobornál, ami tömegmozgalommá vált.

- **16 pont:** szovjet kivonulás, szabad választás, többpártrendszer, Nagy Imre kormánya.
- **Jelképek:** Kossuth-címer, Rákosi-címer kivágása.
- **Kossuth tér:** Nagy Imre beszéde nem csillapította a tömeget.

🧠 Jegyezd meg

A lyukas zászló a szovjet diktatúra elutasítása.





A MAGYAR RÁDIO OSTROMA ÉS A FEGYVERES HARC

Gerő rádióbeszéde (tüntetők szidalmazása) elszabadította az indulatokat. A tömeg a 16 pont beolvasását követelte a Rádió épületénél.

- ÁVH-sok a tömegbe lőttek: első halálos áldozatok.
- Felkelők fegyverraktárakból és átálló katonáktól szereztek fegyvert.
- Hajnalra a stúdió elesett; megkezdődött a fegyveres harc.

A FORRADALOM KITÖRÉSÉNEK

Állítsd időrendi sorrendbe az 1956. október 23-i eseményeket a kezdetektől a fegyveres harc kirobbanásáig!

MENETRENDJE

Békés szolidaritási felvonulás zajlik a Petőfi- és a Bem-szoborhoz

A MEFESZ megfogalmazza a 16 pontból álló követeléslistát a Műegyetemen

Az ÁVH fegyvertüzet nyit a tüntetőkre a Magyar Rádió épületénél

Nagy Imre békítő beszédet tart a Kossuth téren összegyűlt hatalmas tömegnek

A FORRADALOM KITÖRÉSÉNEK

Állítsd időrendi sorrendbe az 1956. október 23-i eseményeket a kezdetektől a fegyveres harc kirobbanásáig!



1
A MEFESZ megfogalmazza a 16 pontból álló követeléslistát a Műegyetemen

2
Békés szolidaritási felvonulás zajlik a Petőfi- és a Bem-szoborhoz

3
Nagy Imre békítő beszédet tart a Kossuth téren összegyűlt hatalmas tömegnek

4
Az ÁVH fegyvertüzet nyit a tüntetőkre a Magyar Rádió épületénél

A HARCOLÓ FELKELŐ CSOPORTOK ÉS TAKTIKÁJUK



Corvin köz és Széna tér

Főbb góccok a szűk utcákban. A Corvin közt Pongrátz Gergely, a Széna téren Szabó János vezette az ellenállást.



Városi gerillaharc

A „pesti srácok” Molotov-koktélokkal és kézfegyverekkel állították meg a szovjet tankokat a lakosság támogatásával.

ÖNSZERVEZŐDÉS: MUNKÁSTANÁCSOK ÉS BIZOTTSÁGOK



A pártállam összeomlott, helyét spontán önszerveződés vette át:

- **Forradalmi bizottságok:** átvették a közigazgatás irányítását.
- **Munkástanácsok:** gyári dolgozói testületek, rend és sztrájk biztosítása.
- **Nemzetőrség:** Maléter és Király vezetésével egyesült honvédség, rendőrség és felkelők.

Példa

Munkástanácsok: termelőeszközök köztulajdona, gyári önigazgatás.

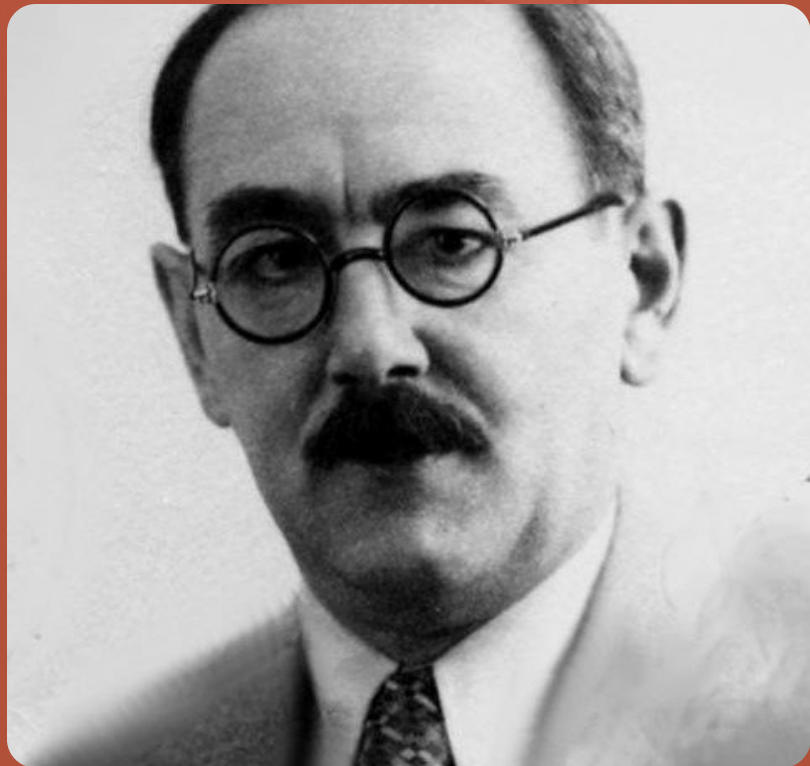
NAGY IMRE KORMÁNYA ÉS A TÖBBPÁRTRENDSZER

Nagy Imre október 28-án a felkelést nemzeti demokratikus mozgalomnak ismerte el:

- Tűzszünet, ÁVH feloszlata.
- Október 30: többpártrendszer helyreállítása.
- FKGP, SZDP, Parasztpárt újjáalakulása.
- Koalíciós kormány megalakulása.

Kulcsgondolat

Nagy Imre a diktatúra helyett a plurális demokráciát választotta.



A KÖZTÁRSASÁG TÉRI TRAGÉDIA



Október 30-án felkelők ostromolták az MDP székházát, miután az épületből rájuk lőttek.

- Mező Imre párttitkár is elesett.
- Megadás után brutális lincselések történtek.
- Kádári propaganda „fehérterror”-ként használta a forradalom lejárására.

⚠ Figyelj

A lincselés a forradalom legsúlyosabb árnyoldala volt, a vezetés elítélte.

A SEMLEGESSÉG ÉS A VARSÓI SZERZŐDÉS FELMONDÁSA



Látszólagos szovjet visszavonulás

Szovjet csapatok elhagyták Budapestet. Moszkva a szuezi válság alatt a forradalom leverése mellett döntött; új erők lépték át a határt.



Függetlenség és semlegesség

Nagy Imre kormánya nov. 1-jén felmondta a Varsói Szerződést, kikiáltotta a semlegességet, az ENSZ-től segítséget kért a szovjet agresszió ellen.

A FORRADALOM GYŐZELMÉNEK NAPJAI

Október 28. és november 3. között a harcok szüneteltek, megkezdődött a demokratikus konszolidáció.

- Mindszenty József bíboros kiszabadult és rádióbeszédet tartott
- Megszilárdult a közrend a Nemzetőrség és a Karhatalmi Bizottság révén
- A munkástanácsok november 5-re tervezték a munka felvételét



Jegyezd meg

A szabadság napjaiban az ország bizonyította, hogy képes az önkormányzásra.



A SZABADSÁGHARC KULCSELEMEI ÉS SZAKASZAI

Rákosi-válság, MDP-harcok, Petőfi Kör: elégedetlenség csatornázása.

Előzmények: MDP-harcok, Petőfi Kör, okt. 23-i tüntetés, 16 pont, Rádió ostroma.

Ellenállás: Corvin köz, Széna tér, munkástanácsok, forradalmi bizottságok.

Politika: Nagy Imre, többpártrendszer, szovjet kivonulás, semlegesség, VSZ-kilépés.

Kulcsgondolat

Köztársaság téri események dacára: társadalmi szolidaritás, öngazgatás.

KÉRDÉS A FORRADALOM POLITIKAI DÖNTÉSEIRŐL

Melyik döntést hozta meg Nagy Imre kormánya 1956. november 1-jén a beérkező szovjet csapatmozdulatok hatására?

1. Lemondott a miniszterelnöki tisztségről Gerő Ernő javára
2. Katonai szövetséget kötött a NATO tagállamaival
3. Felmondta a Varsói Szerződést és kikiáltotta Magyarország semlegességét
4. Elrendelte a munkástanácsok azonnali feloszlátását és a gyárak kiürítését

KÉRDÉS A FORRADALOM POLITIKAI DÖNTÉSEIRŐL



Melyik döntést hozta meg Nagy Imre kormánya 1956. november 1-jén a beérkező szovjet csapatmozdulatok hatására?

1. Lemondott a miniszterelnöki tisztségről Gerő Ernő javára
2. Katonai szövetséget kötött a NATO tagállamaival
3. Felmondta a Varsói Szerződést és kikiáltotta Magyarország semlegességét
4. Elrendelte a munkástanácsok azonnali feloszlátását és a gyárak kiürítését

TÖRTÉNELMI DILEMMA: A SEMLEGESSÉG KIKIÁLTÁSA



Vajon Nagy Imre kormánya elkerülhette volna a szovjet fegyveres beavatkozást, ha nem mondja fel a Varsói Szerződést és nem hirdet semlegességet?

TÖRTÉNELMI DILEMMA: A SEMLEGESSÉG KIKIÁLTÁSA



Talán ezt mondtad...

Egyesek szerint a semlegesség provokáció volt, elzárva a tárgyalás útját. Mások szerint a szovjet vezetés már 31-én döntött, a semlegesség célja az ENSZ és a nyugat mozgósítása volt. A szuezi válság geopolitikai hatása elvonta a nyugati nagyhatalmak figyelmét Közép-Európáról.



A SZOVJET INVÁZIÓ, A MEGTORLÁS ÉS '56 EMLÉKEZETE

A szabadságharc leverése, a kádári megtorlás gépezete és a forradalom utóélete.

A SZABADSÁG ILLÚZIÓJA VAGY REÁLIS ESÉLY?

1.november elején a magyar társadalom bízott a függetlenség megmaradásában. Vajon elkerülhető lett volna a katonai intervenció egy olyan világpolitikai helyzetben, amelyet egyszerre uralt a hidegháborús status quo és a szuezi válság kirobbanása?



ELŐZMÉNYEK: A FORRADALOM GYŐZELMES NAPJAI

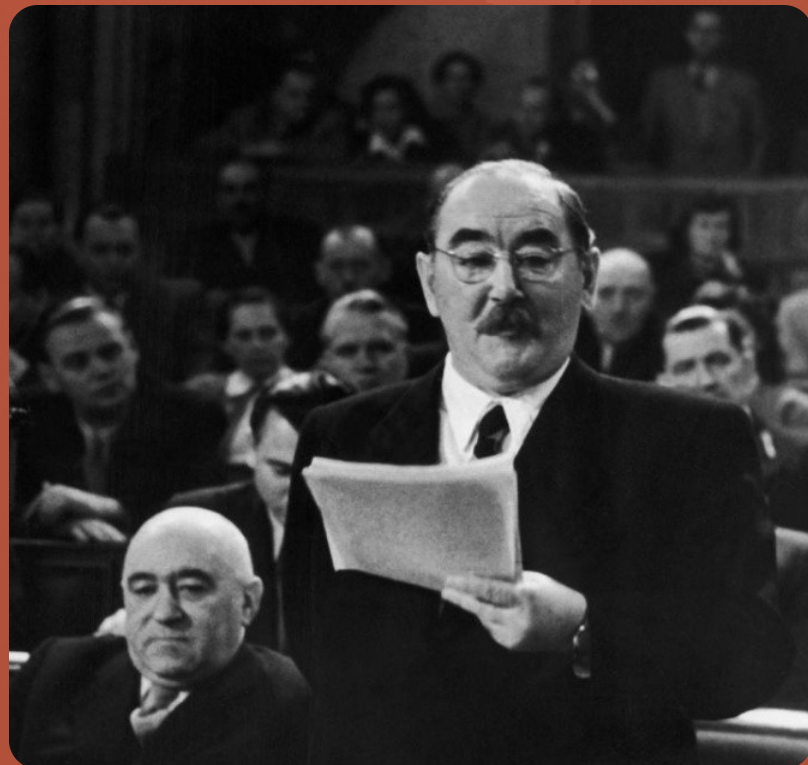
A vívmányok összegzése

Nagy Imre kormánya a népakarat mellé állt:

- **Többspártrendszer** és koalíció
- **Semlegesség**, kilépés a Varsói Szerződésből
- Szovjet kivonulás, ÁVH feloszlata

🧠 Jegyezd meg

A nov. 1-jei semlegesség válasz volt a szovjet csapatmozgásokra.



TUDÁSPRÓBA: A FORRADALOM NAPJAI



Kérdés 1:

Mi volt a diákok 16 pontjának egyik legfontosabb politikai követelése?

Kérdés 2:

Melyik sorsdöntő külpolitikai döntést hozta meg a Nagy Imre-kormány 1956. november 1-jén?

Kérdés 3:

Kik alkották a felkelő fegyveres csoportok derékhadát a pesti utcákon?

TUDÁSPRÓBA: A FORRADALOM NAPJA

Válasz 1:

A szovjet csapatok azonnali kivonása és szabad, többpárti választások megtartása.

Válasz 2:

Kinyilvánította Magyarország semlegességét és kilépését a Varsói Szerződésből.

Válasz 3:

Többnyire fiatal munkások, ipari tanulók, egyetemisták és katonák ('pesti srácok').

A FORGÓSZÉL HADMŰVELET: 1956. NOVEMBER 4.



Hajnali támadás

Hruscsov november elején döntött a beavatkozásról. Nov. 4-én hajnalban indult a **Forgószél hadművelet** Konyev marsall vezetésével. Páncélosok árasztották el az országot, Tökölön letartóztatták a Maléter-küldöttséget.



Kulcsgondolat

Nagy Imre rádióban: 'Csapataink harcban állnak!', majd ENSZ-segítséget kért.

HARC A TÚLERŐVEL: AZ ELLENÁLLÁS FÉSZKEI



Fővárosi gócpontok

Corvin köz, Széna tér, Óbuda: ellenállás a páncélosok ellen. Csepel: november 11-ig küzdöttek a szovjet túlerővel.



Vidéki harcok és partizánok

Baranya: leghosszabb ellenállás. A Mecseki Láthatatlanok november végéig folytattak gerillaharcot.

KETTŐS HATALOM ÉS A KÁDÁR-KORMÁNY

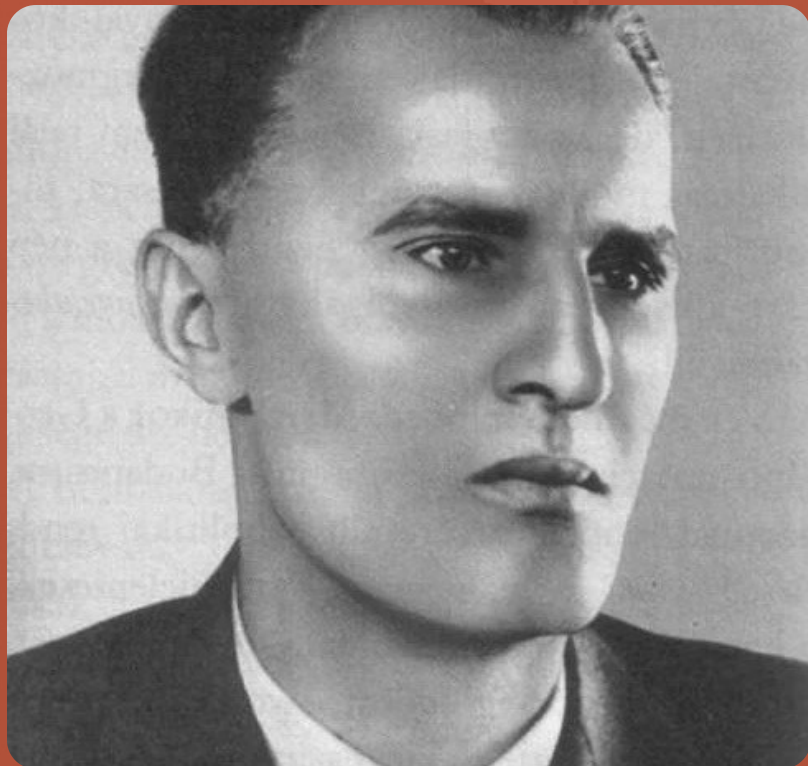
Szovjet bábkormány

Ungváron megalakult a Kádár-kormány. Szovjet támogatással érkeztek, de az ellenállás tartós maradt.

A Nagy-budapesti Központi Munkástanács sztrájkokkal bénította a termelést, függetlenséget követelve.

⚠ Figyelj

Kádár ígéretei után hatalma megszilárdításával kíméletlen leszámolást indított.



A KÁDÁRI MEGTORLÁS GÉPEZETE



Bírósági terror és kivégzések

Közel **230 embert végeztek ki**, köztük Nagy Imrét, Maléter Pált és Gimes Miklóst 1958 júniusában. Mintegy 22 ezer főt zártak börtönbe, és 13 ezer embert internáltak Kistarcsára vagy Tökölre.



A tömeges exodus

A határok novemberi átjárhatóságát kihasználva mintegy **200 ezer magyar menekült el nyugatra**. Az országból távozók többsége magasan képzett fiatal értelmiségi, mérnök és szakmunkás volt.

A KARHATALOM ÉS A FEGYVERTELENEK ELLENI SORTÜZEK



A pufajkások fellépése

1956 dec. a hatalom erőszakkal lépett fel a munkástanácsok ellen. A Kádár-féle **karhatalmi alakulatok** országszerte véresen léptek fel:

- Nyugati pályaudvar környéke
- Salgótarján (dec. 8., 46 halott)
- Miskolc, Eger, Gyula mészárlásai

⚠ Figyelj

Sortüzek célja: megfélemlítés, sztrájkok törése.

IDŐREND: AZ ELFOJTÁS ÉS MEGTORLÁS

Állítsd helyes kronológiai sorrendbe az 1956-os események kibontakozását a szovjet támadástól a kivégzésekig!

A szovjet hadsereg megindítja a Forgószél hadműveletet.

A salgótarjáni sortűzzel letörik a munkástanácsok ellenállását.

Az Elnöki Tanács amnesztiát hirdet a legtöbb '56-os politikai elítéltnek.

Titkos perben halálra ítélik és kivégzik Nagy Imrét és mártírtársait.

IDŐREND: AZ ELFOJTÁS ÉS MEGTORLÁS



Állítsd helyes kronológiai sorrendbe az 1956-os események kibontakozását a szovjet támadástól a kivégzésekig!

1
A szovjet hadsereg megindítja a Forgószél hadműveletet.

2
A salgótarjáni sortűzzel letörik a munkástanácsok ellenállását.

3
Titkos perben halálra ítélik és kivégzik Nagy Imrét és mártírtársait.

4
Az Elnöki Tanács amnesztiát hirdet a legtöbb '56-os politikai elítéltnak.

AZ 'ELLENFORRADALOM' MÍTOSZA A KÁDÁR-KORBAN

Kötelező hazugság és tabusítás

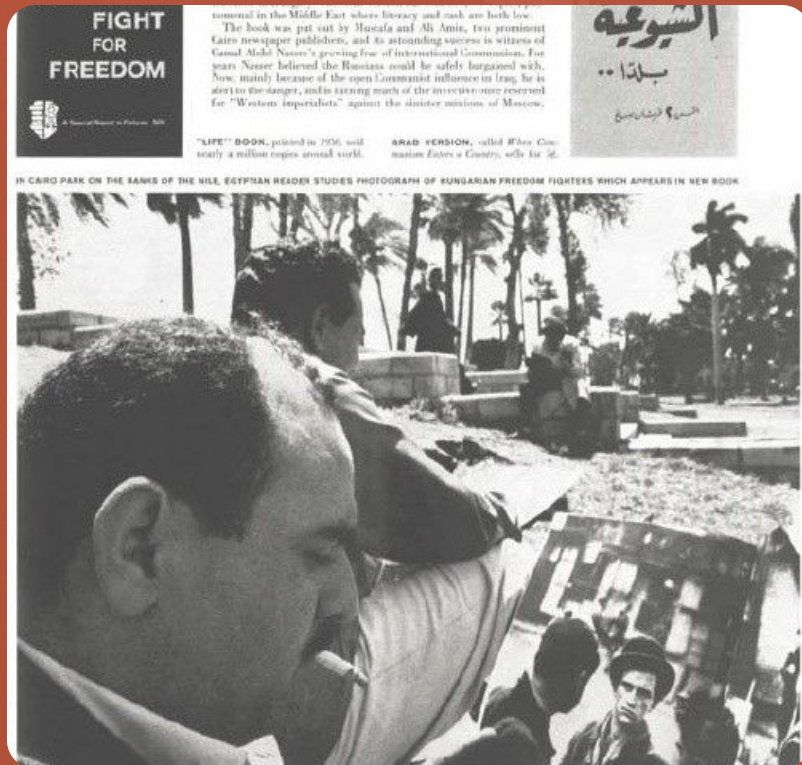
A Kádár-rendszer 1956-ot nyugati 'ellenforradalomnak' bélyegezte. Ezt évtizedekig propaganda sulykolta.

A megtorlás áldozatait jeltelen sírokba (pl. 301-es parcella) temették. Emlékük felidézése rendőri zaklatással járt.



Jegyezd meg

A kádári konszolidáció alapja '56 teljes elhallgatása volt.



A RENDSZERVÁLTÁS KAPUJA: AZ 1989-ES ÚJRATEMETÉS



Nemzeti katarzis

1.jún. 16., Hősök tere: Nagy Imre és társai újratermetése. Hatodik koporsó: névtelen áldozatok. Pártállam bukása.

Kulcsgondolat



TÖRTÉNELMI EMLÉKEZET ÉS TANULSÁGOK

Október 23. emlékezete

1956: önkényuralom-ellenes szimbólum. A forradalom megtörte a kommunizmus hitelét, kijelölve Magyarország demokratikus, európai útját.

Példa

A lyukas zászló a diktatúra elleni bátor ellenállás egyetemes jelképe.

VITA ÉS ÖSSZEGZÉS: '56 JELENTŐSÉGE



Hogyan járult hozzá az 1956-os forradalom leverése és az azt követő évtizedes elhallgatás a Kádár-rendszer sajátos jellegéhez, illetve miért vált a megtorlottak 1989-es rehabilitációja a rendszerváltás megkerülhetetlen fordulópontjává?

VITA ÉS ÖSSZEGZÉS: '56 JELENTŐSÉGE



Talán ezt mondtad...

A Kádár-rendszer életszínvonal-politikával ellensúlyozta legitimációs deficitjét.

A társadalom kompromisszumot kötött: passzivitásért cserébe anyagi biztonságot kapott.

1989-ben Nagy Imre újratemetése elhozta a rendszer bukását és a demokráciát.



A PÉNZ SZÜLETÉSE AZ ÓKORBAN

Az árucseré korlátaitól a vert
pénzrendszerekig az ókori
gazdaságban.

HOGYAN MÉRHEŐ A CSEREÉRTÉK?

Képzeld el, hogy gabonád van feleslegben, de sarura lenne szükséged. Mi történik, ha a cipésznek éppen nem kell a búzád, csak olívaolajért hajlandó dolgozni? Hogyan hidalható át az igények találkozásának hiánya?



A KÖZVETLEN ÁRUCSERE KORLÁTAI

A barter problémája

A legkorábbi közösségekben a gazdasági kapcsolatok alapja a **közvetlen árucser** (barter) volt. Ez azonban komoly strukturális akadályokba ütközött:

- Kettős szükségleti egybeesést igényelt
- A javak oszthatósága rendkívül nehézkes volt
- Hiányzott az egységes értékmérő funkció



Figyelj

Romlandó áruk esetén a felhalmozás és a vagyonképzés lehetetlen volt.



AZ ÁRUPÉNZEK SOKFÉLELÉSÉGE

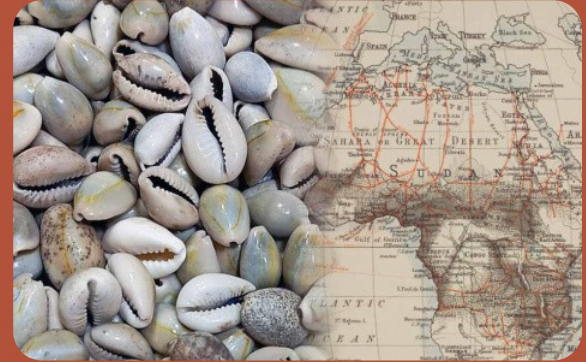
A nehézségek áthidalására tartós, hasznos és elfogadott javak lettek csereeszközök.



Haszonállatok - A szarvasmarha táplálékforrás és a vagyon fő mércéje.



Só és gabona - Alapvető élelmiszer, könnyen osztható egységekkel.



Kagylópénz - A kauri kagyló díszítőértéke miatt terjedt el fizetőeszközként.

A NEMESFÉMEK TÉRNYERÉSE



Miért éppen a fémek?

Az arany, az ezüst és a bronz ideális pénztulajdonságokkal rendelkeztek:

- Rendkívül tartósak, nem romlanak meg
- Olvaszthatók, veszteség nélkül oszthatók
- Kis térfogatban nagy értéket sűrítene

Kulcsgondolat

Kezdetben a fémet súlyra mérték, így a mérleg a kereskedelem alapvető eszközévé vált.

A PÉNZ FUNKCIÓI AZ ÓKORBAN



Értékmérő és csereeszköz

Közös nevezőre hozza a különböző termékek relatív értékét, és közvetíti a javak adásvételét a piacon.



Fizetési eszköz és kincs

Alkalmas adók, kártérítések és zsold kiegyenlítésére, valamint a vagyon tartós felhalmozására és megőrzésére.

A SÚLYPÉNZTŐL A VERETIG

A kereskedelem felgyorsulása megkövetelte, hogy a fizetéshez ne kelljen minden egyes tranzakciónál mérleget és próbakövet használni.

Nyersfém rögök

Szabálytalan
formájú
fémöntvények
forgása.

Súlypénz (Hacksilber)

Darabolt, lemért
ezüstrudak és
ékszerek
használata.

Állami garanciapecsét

Hitelesítő jel
beütése a
nemesfém
tisztaságára.

Szabványos érme

Mindkét oldalán
sajtott, kötött súlyú
vert ércpénz.

A LÜDIAI ÁTTÖRÉS: A VERT PÉNZ

Kr. e. 7. század

A kis-ázsiai **Lüdia** királyai ismerték fel, hogy a természetes arany-ezüst ötvözetből (**elektron**) vert darabok állami pecséttel való ellátása megszünteti a mérés kényszerét.

- Alyattész és Kroiszosz (Krőzus) reformjai
- Oroszlánfejes állami garancia a minőségre
- A vert pénz azonnal elfogadottá vált



Érdekesség

A mesés gazdagságú Kroiszosz király nevéből származik a máig élő 'gazdag, mint Krőzus' mondás.



GONDOLKODÁSI PRÓBA: A VERT PÉNZ

ELŐNYE Mi volt a vert érmék legfőbb gazdasági előnye a korábbi súlypénzekkel szemben?

1.

Minden polgár saját műhelyében szabadon utánozhatta és verhetette őket szükség szerint

2.

Kizárólag a templomi áldozatok bemutatására lehetett törvényesen felhasználni őket

3.

Sokkal könnyebbek voltak a közönséges fémeknél, így csökkentették a szállítási költségeket

4.

Nem igényelték az érc mérését minden egyes vásárláskor, mert az állam garantálta a súlyt és finomságot

GONDOLKODÁSI PRÓBA: A VERT PÉNZ



ELŐNYE Mi volt a vert érmék legfőbb gazdasági előnye a korábbi súlypénzekkel szemben?

1.

Minden polgár saját műhelyében szabadon utánozhatta és verhetette őket szükség szerint

2.

Kizárólag a templomi áldozatok bemutatására lehetett törvényesen felhasználni őket

3.

Sokkal könnyebbek voltak a közönséges fémeknél, így csökkentették a szállítási költségeket

4.

Nem igényelték az érc mérését minden egyes vásárláskor, mert az állam garantálta a súlyt és finomságot





AZ ATHÉNI EZÜSTBAGOLY HEGEMÓNIAJA

Nemzetközi valuta a Földközi-tengeren

A laurioni ezüst tetradrachma Athéné baglyát viselte. Állandó súlya és tisztasága miatt a régió fő pénze lett, megalapozva az athéni gazdasági dominanciát.



Jegyezd meg

A stabil pénz elengedhetetlen volt a birodalmi gazdasági fölényhez.

KÉSZPÉNZ, ZSOLD ÉS ÁLLAMI BÜROKRÁCIA



Az állam és a monetizáció

A vert pénz az államszervezet alappillére:

- Zsoldosok gyors kifizetése
- Adók és vámok standardizálása
- Középítkezések bérezése

Kulcsgondolat

A perzsa és makedón érmék az uralkodói hatalom fő propagandahordozói.

A RÓMAI PÉNZRENDSZER PILLÉREI

A Római Köztársaság és a Császárság több fémen alapuló valutarendszert működtetett a provinciák közötti kereskedelem biztosítására.



Denarius (Ezüst)

A mindennapi kereskedelem és katonai zsold legfontosabb pénze évszázadokon át.



Aureus (Arany)

Nagy összegű nemzetközi ügyletek és kincsképzés fő elszámoló egysége.

PÉNZRONTÁS ÉS ÓKORI INFLÁCIÓ

A fémérték csökkentése

Kincstári hiány esetén a római császárok pénzrontással éltek:

- Csökkentették az érmék ezüstartalmát
- Rezet és ólmot keverték a nemesfémhez
- A lakosság elvesztette bizalmát a pénzben



Figyelj

Az értékvesztés inflációhoz és az árucsere visszatéréséhez vezetett.



PÉNZVÁLTÓK ÉS KORAI BANKÁROK

A sokféle valuta miatt megjelentek a szakosodott pénzügyi közvetítők.



Pénzváltás - Városállamok
érméinek bevizsgálása és
átváltása.

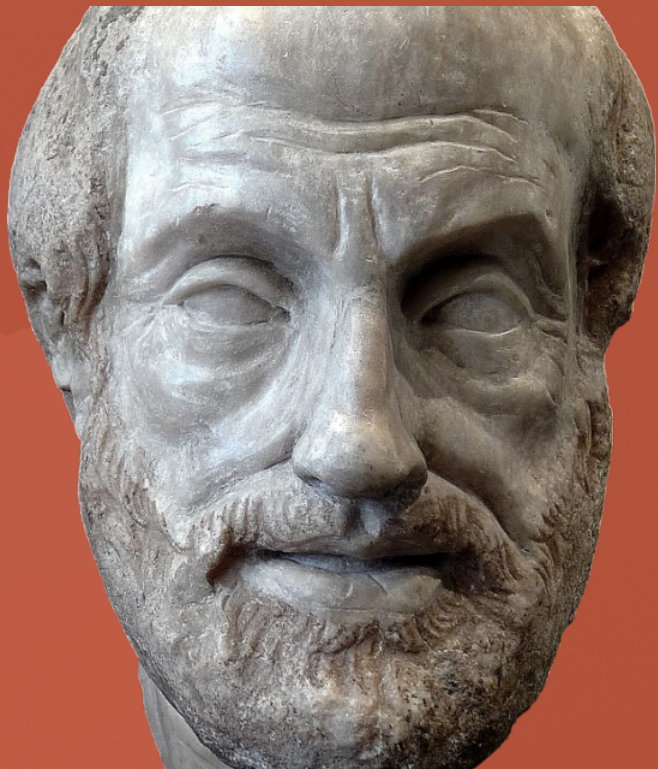


Betétkezelés - Vagyon
biztonságos őrzése
kereskedők számára.



Hitelnyújtás - Kamatra
történő kölcsönzés
kereskedelmi célra.

A PÉNZ TÁRSADALMI ÉS ETIKAI HATÁSA



Új gazdasági rend

A monetizáció átalakította az ókori társadalmat:

- Megjelent a földtől független mozgatható vagyon
- A vagyoni különbségek látványosan kiéleződtek
- Arisztotelész bírálta az öncélú pénzfelhalmozást

A pénz szükségletet elégít ki, a kamat viszont pénzből csinál pénzt. — Arisztotelész, Politika

FŐBB ÁLLOMÁSOK AZ ÓKOR PÉNZTÖRTÉNETÉBEN



Kr. e. 650 k.

Kr. e. 211

Első vert elektronérmék
Lüdiában

Római denarius
bevezetése

Kr. e. 3. évezred

Kr. e. 5. sz.

Kr. u. 301

Mezopotámiai ezüst
súlypénz (sékel)

Athéni tetradrachma
fénykora

Diocletianus ármximáló
ediktuma

PÉNZFEJLŐDÉSI FOLYAMAT AZ ÓKORBAN

Állítsd helyes időrendi és logikai sorrendbe a pénzfejlődés ókori állomásait a legkorábbtól a legfejlettebbig!

Nemesfém rögök és ékszerek súlyra történő mérése
(súlypénz)

Birodalmi méretű, több fémen alapuló vert
pénzrendszer és pénzváltó hálózat működése

Állami garanciapecséttel ellátott lüdiai elektron érmék
megjelenése

Közvetlen árucseré (gabona és jószág cseréje
szerszámokra)

PÉNZFEJLŐDÉSI FOLYAMAT AZ ÓKORBAN

Állítsd helyes időrendi és logikai sorrendbe a pénzfejlődés ókori állomásait a legkorábbtól a legfejlettebbig!



1
Közvetlen árucseré (gabona és jószág cseréje
szerszámokra)

2
Nemesfém rögök és ékszerek súlyra történő mérése
(súlypénz)

3
Állami garanciapecsétell ellátott lüdiai elektron érmék
megjelenése

4
Birodalmi méretű, több fémen alapuló vert
pénzrendszer és pénzváltó hálózat működése

VITA: ÁLDÁS VAGY ÁTOK VOLT A PÉNZ MEGJELENÉSE?



Hogyan értékelhető a pénz hatása az ókori társadalmakra:

a gazdasági hatékonyságot lendítette fel,

vagy a vagyoni egyenlőtlenséget és hanyatlást?

VITA: ÁLDÁS VAGY ÁTOK VOLT A PÉNZ MEGJELENÉSE?



Talán ezt mondtad...

A kereskedelem és államszervezet szempontjából nélkülözhetetlen volt a növekedéshez, a munkamegosztáshoz és a városok virágzásához.

Társadalmilag felbomlasztotta a közösségi kötelékeket, adósrabszolgasághoz vezetett, és ösztönözte az öncélú haszonhajhászást.



Fortepan/Viktor Gabor (Corbis)

A rendszerváltás Magyarországon

Út a diktatúrából a demokráciába (1988–1990)

Mit fogunk ma megtanulni?

- Megértjük a Kádár-rendszer válságának okait
- Megismerjük az ellenzéki csoportokat és céljaikat
- Átlátjuk a békés átmenet kulcsfontosságú eseményeit
- Értelmezzük az 1990-es választások jelentőségét



A rendszer válsága (1980-as évek)

Gazdasági kimerülés

A '**legvidámabb barakk**' modellje fenntarthatatlanná vált. Az életszínvonal stagnált, az államadósság pedig az egekbe szökött.

Politikai erjedés

A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) belsőleg megosztottá vált. Megjelentek a **reformkommunisták** (pl. Pozsgay Imre), akik felismerték a változás szükségességét.

Külső tényezők

A Szovjetunióban **Mihail Gorbacsov** került hatalomra. A 'Brezsnyev-doktrína' végét jelentette, hogy Moszkva kijelentette: nem avatkozik be katonailag a csatlós államok belügyeibe.

Társadalmi elégedetlenség

Az emberek bizalma megrendült a pártállamban. Egyre nyíltabbá váltak a rendszerkritikus hangok.

Az ellenzék megszerveződése



MDF (1987)

A Magyar Demokrata Fórum a népi-nemzeti értékrendet képviselte (Lakitelek).



SZDSZ és Fidesz

A liberális és radikális ifjúsági ellenzék a nyugati típusú demokráciát sürgette.



Ellenzéki Kerekasztal

1989 márciusában az ellenzéki erők összefogtak, hogy egységesen tárgyaljanak az MSZMP-vel.

Ellenőrizzük a tudásunkat!

Válaszok a következő dián...

Melyik eseményt tekinthetjük a magyarországi ellenzék egységes fellépésének mérföldkövének?

1. A Varsói Szerződés megalakulása

2. Az Ellenzéki Kerekasztal létrehozása

3. A KGST válsága

4. A munkásőrség megalakítása

Ellenőrizzük a tudásunkat!



Melyik eseményt tekinthetjük a magyarországi ellenzék egységes fellépésének mérföldkövének?

1. A Varsói Szerződés megalakulása

2. **Az Ellenzéki Kerekasztal létrehozása**



3. A KGST válsága

4. A munkásőrség megalakítása

1989: A csodák éve

1989. nyár

Nemzeti Kerekasztal

Békés átmenet jogi feltételeiről tárgyalnak (választási törvény, pártok).

1989. október 23.

A Köztársaság kikiáltása

Szűrs Mátvás az Országház erkélyén kikiáltotta a Magyar Köztársaságot.

1989. június

Nagy Imre újratemetése

Százezrek búcsúztatták az 1956-os mártírokat, jelezve a rendszer erkölcsi bukását.

1989. augusztus

Páneurópai Piknik

A határ áttörése, NDK állampolgárok ezrei távoztak Ausztrián keresztül Nyugatra.



A vasfüggöny lebontása

Magyarország kulcsszerepet játszott az európai kettéosztottság felszámolásában. Horn Gyula és Alois Mock osztrák külügyminiszter jelképesen átvágta a drótkerítést Hegyeshalomnál. Ez a tett felgyorsította a berlini fal leomlását is.

Az 1990-es szabad választások

Kétfordulós választás, ahol az MDF győzött az SZDSZ előtt.

Megalakult az Antall-kormány, az első szabadon választott kabinet.

A REPORTER AT LARGE THE VELVET PURGE: THE TRIALS OF JAN KAVAN

by Lawrence Huddell



IT WAS on the evening of November 25, 1989, a close-throated, low-shouldered, 50-year-old man standing under a British passport in the name of J. M. Janes tried to pass Czech customs at the Prague International Airport. At the time, Prague was rapidly approaching the close of its Velvet Revolution. The eastern regime was still clinging to power, however, at only barely, and Janes's passport, which he had had himself worn a beard, and being taken from him by the airport, the customs people were not finding Janes was unusual. From the line and had to accept office—no such, anyone, in his own interest of what then happened. In a few hours, a train of agents arrived from the downtown headquarters of the Soviet troops. Representing the Czech state-security apparatus (commonly known as the StB), and launched into a videotaped interrogation, initially in halting English, that lasted more than twelve hours. A few moments into the

questioning, the senior officer, increasingly suspicious, blurted out, in Czech, "You shouldn't be playing these games, Mr. Janes."

J. M. Janes was, in fact, commander, Jan Kavan, in the other hand, was quite well known. Twenty years earlier, he had been a prominent member of the left in the Prague Spring of 1968, and during the years since then, from exile in London, he had played a significant role in encouraging one of the indigenous Czech opposition movements, more effective leaders. To begin with, he had managed to establish a sophisticated underground operation, and for years had smuggled tons of books and scientific journals and medicines and cameras and duplicating machines and printing supplies into the country, and then tons of manuscripts and speeches and radio-tapes back out. He subsequently contributed the Palach-Pins operation—named after Jan Palach, a young student who in January of 1968 committed suicide in

Prague's Wenceslava Square to protest the reforms that seemed to be eroding his own liberal freedoms. (Just prior to leaving Czechoslovakia, Kavan had hoped might succeed for indirectly himself, and his friends, to use one of his usual student-colleague inside jokes, the country's dying constitution—that the nation would be able to do so other than through the use of force in this path. "Tell them to give you a living right," Kavan said to his colleagues, "but then organized Palach's own funeral procession and organized with the government over the precise wording of a public appeal to end of Palach's protest funeral, which Kavan himself then could come to the aid.) By way of his Palach-Pins operation, Kavan worked subterfuge to spread as a response of the plight of his friends and allies back home. While in exile, he taught others and persuaded and inspired right action and defiance. He made a contribu-



Párosítsd a szavakat a definíciókkal

1.

Pártállam

a) Az állami vagyon ellenőrizetlen átjászása magánkézbe a rendszerváltáskor.

2.

**Sarkalatos
törvények**

b) Olyan rendszer, ahol egyetlen párt irányítja az állam összes intézményét.

3.

**Spontán
privatizáció**

c) A békés átmenetet biztosító, 1989-ben elfogadott alapvető jogszabályok.

4.

Rehabilitáció

d) Az ártatlanul elítéltek becsületének és jogainak visszaállítása.

Párosítsd a szavakat a definíciókkal



1.

Pártállam

b) Olyan rendszer, ahol egyetlen párt irányítja az állam összes intézményét.

2.

**Sarkalatos
törvények**

c) A békés átmenetet biztosító, 1989-ben elfogadott alapvető jogszabályok.

3.

**Spontán
privatizáció**

a) Az állami vagyon ellenőrizetlen átjatszása magánkézbe a rendszerváltáskor.

4.

Rehabilitáció

d) Az ártatlanul elítéltek becsületének és jogainak visszaállítása.

A békés átmenet szimbóluma

Magyarországon nem törtek ki fegyveres harcok, a változás tárgyalóasztaloknál dőlt el.



Ezt nevezzük '**tárgyalásos forradalomnak**', amely példát mutatott a környező országoknak is.

Igaz vagy hamis és miért?

Az 1989-es rendszerváltás Magyarországon véres polgárháborúval járt együtt.



IGAZ



HAMIS

Most pedig magyarázd el, miért...

Igaz vagy hamis és miért?

Az 1989-es rendszerváltás Magyarországon véres polgárháborúval járt együtt.



Miért van ez így?

- a) A szovjet csapatok beavatkoztak a tüntetések leverésébe.
- b) A változások tárgyalásos úton, jogi keretek között zajlottak le.

Válaszok a következő dián...

Igaz vagy hamis és miért?



Az 1989-es rendszerváltás Magyarországon véres polgárháborúval járt együtt.



Miért van ez így?

- a) A szovjet csapatok beavatkoztak a tüntetések leverésébe.
- b) A változások tárgyalásos úton, jogi keretek között zajlottak le. 

Vitassátok meg!

The logo consists of a solid red square. Inside the square, the word "REDFIN" is written in a bold, white, sans-serif typeface. The letters are evenly spaced and centered within the square.

REDFIN

Történelmi dilemma

Vajon miért volt fontos Nagy Imre és társainak újratemetése 1989 júniusában a politikai változások szempontjából?

Vitassátok meg!



Talán ezt mondtad...

A Kádár-rendszer erkölcsi alapjait megsemmisítette a tömegdemonstráció, mely megmutatta, hogy az emberek már nem félnek. Az ellenzék országos nyilvánosságot kapott követeléseinek megfogalmazására. A múlt őszinte feltárása nélkül nem építhető új, demokratikus jövő.

Kutatómunka otthonra

Power to Heal

As she uncovers past trauma, a therapist and survivor of Auschwitz comes closer to understanding her own

and-blowing memoir doesn't begin with the in 16 years old and her Hungarian of Jews. Instead, in El Paso therapy

as Schwalb Wagnard

is treating a catalog by... well, she's

has yet to discover e does, it will bring

a married mother of teacher turned to America afenced husband out Nazis become to

therapist who writes What Your Therapist Can't Tell You magazine

day's Communists," he said, when passing up a government post -- and leaving everything they owed behind. Eventually, she will earn worldwide recognition for helping all kinds of people move past their struggles -- from military personnel to cancer patients, from those who suffered abuse to couples on the brink of divorce. And at nearly 50 years old, she will write "The Choice: Embrace the Possible," an unforgettable account of her painstaking path to emotional healing alongside that of her patients.

This wasn't the life that Eger imagined for herself as a teenage dancer and gymnast in the early 1940s. Then she was on the Hungarian gymnastics team, preparing for the next Olympics -- until, due to anti-Semitism, she was expelled. It's the most devastating blow of her life, but she has no idea of the devastation to come.

The wagon takes Eger's family to a brick factory, where they work before being crammed in a cattle car en route to Auschwitz. In the dark train, her mother offers a lifesaving, and later, life-changing, piece of wisdom. "Just remember," she says, "no one can take away from you what you've put in your mind."

Eger will use those words upon their arrival, when Josef Mengele sends her mother to the gas chamber and that night commands Eger to dance for him. "The barracks floor becomes a stage at the Budapest opera house," she imagines.

Over the next year, she endures relentless anxieties and weaknesses others -- a woman in labor with her legs bound shut; a young boy used for target practice -- only to be lifted from a pile of corpses at the end of the way, weighing 70 pounds and nearly dead herself.

She is free, but with a broken back and broken spirit. Now what? The "rose what" is the crux of "The Choice."

Eger isn't the first Auschwitz survivor to write an account of the experience and introduce a way to move forward. In fact, it's the psychiatrist Viktor Frankl's "Man's Search for Meaning," handed to Eger by a fellow student more than two decades after liberation -- at a time when Eger is still "pounded by loss" -- that jump-starts her journey from "wearing a mask" to learning "how people heal."

Frankl becomes her friend and mentor, and while their life is a singular perspective grade. She gets in patients (sometimes) and grants a to her past from the Her e telling grow niqu found that our more; At no her for 6 year-old ing rocin condemning him, I him, for her own and makes a choice "We have the capacity to love. We she writes, "is up to I can't imagine a sage for modern D triangle, and show care about both th the future of human



Edith Eva Eger

Kérdezd meg a szüleidet vagy nagyszüleidet, ők hogyan emlékeznek 1989-re! Hol voltak a Köztársaság kikiáltásakor, vagy mit éreztek a választások idején? Készíts egy rövid, 5-10 mondatos feljegyzést az élményeikről.

Összegzés

A legfontosabbak:

- A gazdasági válság és Gorbacsov reformjai kényszerítették ki a változást.
- Az ellenzék egységesen (Ellenzéki Kerekasztal) lépett fel.
- 1989 kulcseseményei: Nagy Imre temetése, határnyitás, Köztársaság kikiáltása.
- 1990-ben az első szabad választásokkal lezárult a folyamat.

Köszönöm a figyelmet és az aktív részvételt!



A szocializmus és a munkásmozgalom

Eszmék, társadalmi harcok és politikai
utak a 19. században





A gépek ura vagy rabszolgája?

A 19. század derekán egy ipari munkás napi 14-16 órát dolgozott, jogvédelem és biztosítás nélkül. Elkerülhetetlen volt-e a kapitalista renddel szembeni radikális lázadás?

A szociális kérdés születése

Az ipari forradalom árnyoldala és a társadalmi feszültségek.

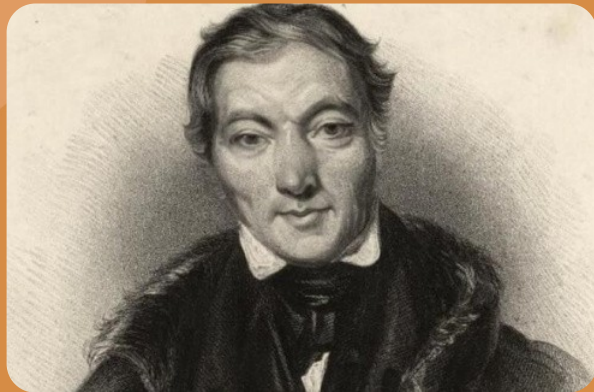


TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

A modern gyáripár kialakulásával hatalmas tömegek vándoroltak faluról a városokba. A tőkés piacgazdaság létrejöttében azonban súlyos egyenlőtlenségeket szült:

- **Kiszolgáltatottság:** Napi 12–16 órás munkaidő, minimális bérek és a női, valamint gyermekmunka kíméletlen kihasználása.
- **Létebizonytalanság:** Nem létezett társadalombiztosítás, baleseti vagy betegségi kártérítés.
- **Városi nyomornegyedek:** Embertelen lakhatási körülmények és zsúfolt gettók alakultak ki az iparvárosokban.

A korai utópista szocialisták



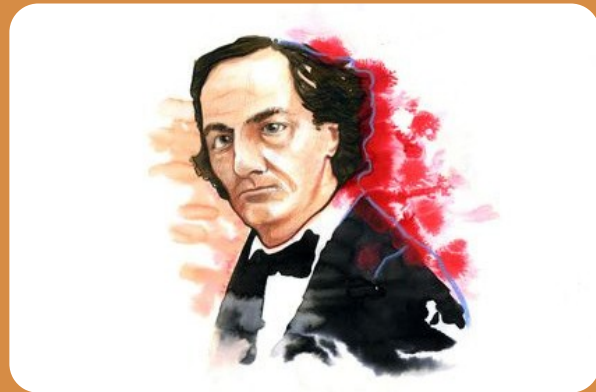
Robert Owen

Mintagyárat alapított New Lanarkban: csökkentette a munkaidőt, iskolát és tisztességes lakásokat biztosított munkásainak.



Charles Fourier

Falansztereknek nevezett zárt, harmonikus termelő-fogyasztó közösségek hálózatában látta az emberiség jövőjét.



Saint-Simon

A tudósok és iparosok által irányított, racionálisan megszervezett társadalom mellett érvelt a henyélő arisztokráciával szemben.



A marxi tudományos szocializmus

Marx és Engels elvetették az utópista elképzeléseket, s új alapokra helyezték a tant:

- **Történelmi materializmus:** A történelem alapja a gazdasági szerkezet és a javak elosztása.
- **Osztályharc-elmélet:** Az emberiség eddigi története elnyomók és elnyomottak folyamatos küzdelme.

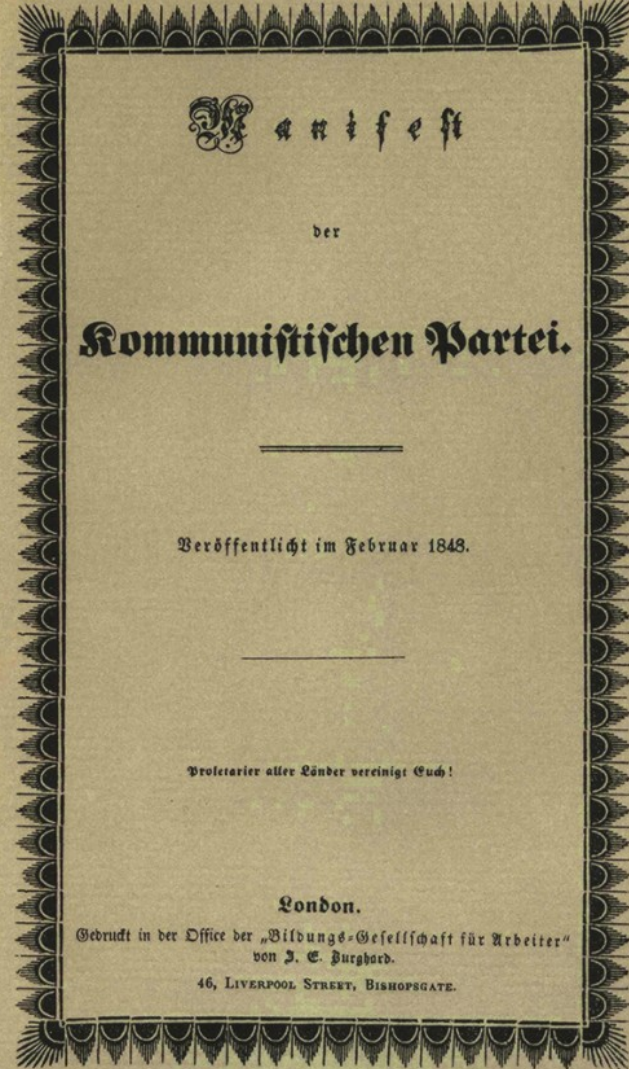
A Kommunista kiáltvány (1848)

1848 februárjában Londonban jelent meg a korszak legmeghatározóbb politikai pamfletje. Fő tézisei:

- A tőkés termelési viszonyok szükségszerűen a proletariátus elszegényedéséhez vezetnek.
- A proletariátus forradalom útján megszerzi a hatalmat, és proletárdiktatúrát vezet be.

„Világ proletárjai, egyesüljetek!”

Marx és Engels: Kommunista kiáltvány, 1848



A marxi elmélet alappillérei



Értéktöbblet

A munkás által termelt érték és a kifizetett bér közötti különbséget a tőkés kisajátítja profitként.



Magántulajdon

A termelőeszközök magántulajdona az egyenlőtlenség gyökere; cél annak köztulajdonba vétele.



Proletárdiktatúra

Átmeneti hatalomkoncentráció a forradalom után az ellenállás letörésére és az átalakításra.



Kommunizmus

Az állam és az osztályok elhalásával létrejövő, kizsákmányolás nélküli, bőséget hozó végső társadalom.

A munkásosztály önszerveződése

1

Önsegélyező egyletek: Pénzalapokat hoztak létre a betegek, balesetet szenvedettek és temetések támogatására.

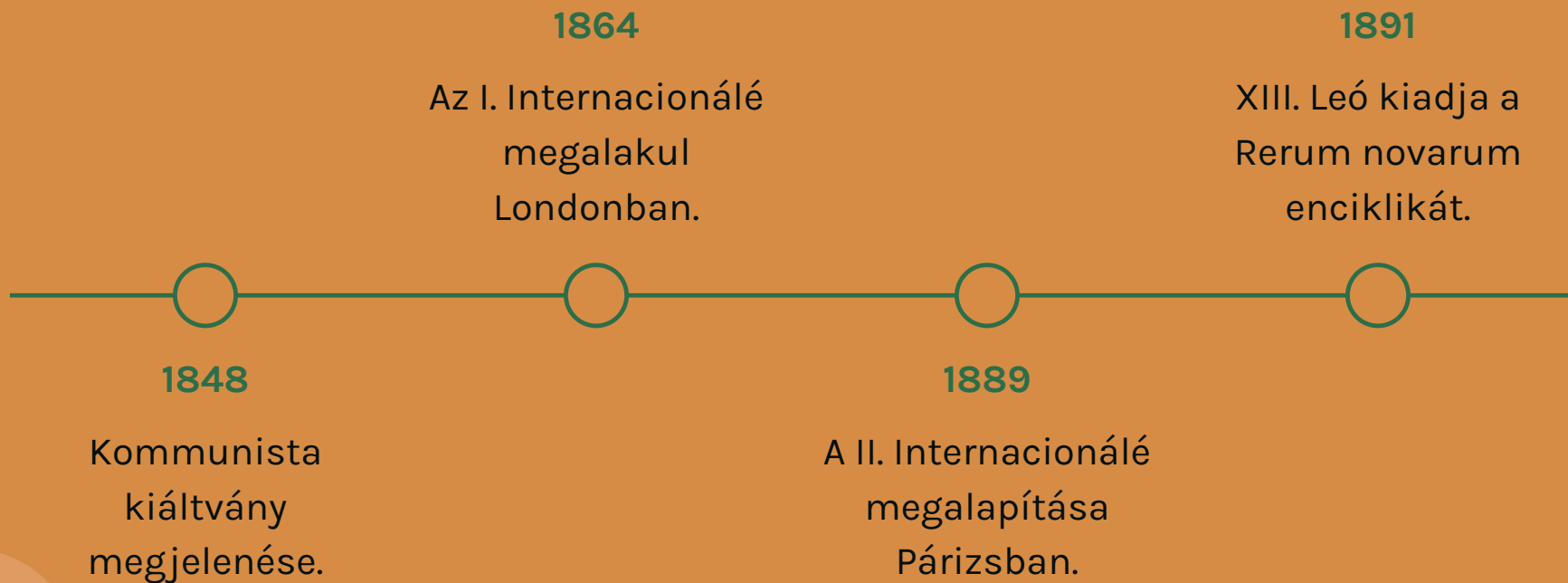
2

Szakszervezetek (Trade Unions): Szakmánkénti érdekvédelmi szervezetek, amelyek a jobb munkakörülményekért és bérekért küzdöttek.

3

Tömeges munkáspártok: A választójog kiterjesztésével megalakuló politikai szervezetek a törvényhozási képviseletért.

A munkásmozgalom mérföldkövei



A II. Internacionálé vitái

Hallgasd meg a hanganyagot és válaszolj a kérdésekre



Párizsi kongresszus, 1889



Audio lejátszása

- 1 Melyik esemény emlékére lett május elseje ünnep?
- 2 Mi volt a kongresszus legfontosabb követelése?
- 3 Milyen fő vita alakult ki a küldöttek között?
- 4 Mi tette lehetővé a békés parlamenti térnyerést?

A II. Internacionálé vitái

Ellenőrizd a válaszaidat lent



Párizsi kongresszus, 1889



Audio lejátszása

- 1 Az 1886-os chicagói munkássztrájk emlékére.
- 2 A nyolc órás munkanap törvénybe iktatása.
- 3 A parlamenti reformok és a forradalom hívei vitáztak.
- 4 A szavazati jog fokozatos kiterjesztése Európában.

A revizionizmus és a szociáldemokrácia

Eduard Bernstein és a reformizmus

A 19. század végére világossá vált, hogy a marxi jövődölés – a proletariátus teljes elnyomrodása – nem következett be. Bernstein felülvizsgálta (revízió alá vette) az ortodox marxizmust:

- A kapitalizmus alkalmazkodóképesnek bizonyult, és növekedett az életszínvonal.
- A hatalom békésen, demokratikus választásokon és reformokon keresztül is megszerezhető.



Bernstein híres jelmondata

„A mozgalom minden, a végcél semmi.”



A forradalmi irányzat: Lenin

A radikális orosz marxizmus kialakulása és céljai.



RADIKÁLIS BALOLDAL

Vlagyimir Iljics Lenin és a bolsevikok (oroszországi forradalmárok) elutasították a demokratikus reformizmust:

- **Hivatásos forradalmárok pártja:** Szigorúan centralizált, hierarchikus élcsapatra van szükség, amely vezeti a tömegeket.
- **A polgári állam szétzúzása:** A reformok csupán elaltatják a munkásságot; fegyveres felkelésre és proletárdiktatúrára van szükség.
- **1903-as pártszakadás:** Londonban a bolsevikok (többség) és mensevikek (kisebbség) végleg elváltak egymástól.

Szociáldemokrácia és kommunizmus



Szociáldemokrácia

Eszközök: Választások, parlamentarizmus, szociális reformok.

Cél: Jóléti állam, munkásvédelem, piacgazdaság emberarcúvá tétele.



Kommunizmus

Eszközök: Fegyveres forradalom, diktatúra, magántulajdon felszámolása.

Cél: Osztály nélküli társadalom, tervgazdálkodás és az államhatalom teljessége.

Az anarchizmus alternatívája

Mihail Bakunyin és az államnélküliség

A szocializmus mellett az anarchizmus is radikális választ kínált a kor társadalmi feszültségeire:

- **Államellenesség:** Minden elnyomás forrása maga az állam és a központi hatalom; még a proletárdiktatúrát is elvetették.
- **Önszerveződés:** Szabad egyének és termelők autonóm szövetségét hirdették.
- **Tettek propagandája:** Szélsőséges ága merénylettekkel próbálta megrendíteni az uralkodó rendet (pl. Erzsébet királyné meggyilkolása).





A keresztényszocializmus születése

A katolikus egyház nem hagyhatta figyelmen kívül a szocialista eszmék tömeges terjedését. **XIII. Leó pápa 1891-ben kiadta a Rerum novarum kezdetű enciklikáját:**

- **A szocializmus kritikája:** Elvetette az ateizmust, az osztályharcot és a magántulajdon eltörlését.
- **A tőkés kizsákmányolás elítélése:** Követelte az igazságos munkabért, a méltó munkakörülményeket és a pihenőidőt.

A Rerum novarum alapelvei

Az enciklika a modern keresztény társadalmi tanítás alapkövévé vált:

- **Szolidaritás:** Munkaadó és munkavállaló nem ellenségek, hanem a közös megvalósításának partnerei.
- **Állami szerepvállalás:** Az állam kötelessége megvédeni a gyengébb felet (munkásvédelmi törvények).



Keresztény szakszervezetek

A pápai körlevél nyomán Európa-szerte keresztény munkásegyletek és pártok alakultak.



EICHENBERG © 1982

Fogalomtár ellenőrzése

Párosítsd a szavakat a definíciókkal

**Keresztényszociali-
zmus**

Az osztályharcot és az anyagi javak elosztását a fejlődés motorjának tekintő elmélet.

**Történelmi
materializmus**

Képzeletbeli, eszményi és békés mintaközösségekkel kísérletező korai mozgalom.

**Utópista
szocializmus**

A marxizmust felülvizsgáló, forradalom helyett demokratikus reformokat hirdető irányzat.

Revizionizmus

Az osztályharcot elvető, méltányos béreket és állami munkásvédelmet sürgető pápai tanítás.

Fogalomtár ellenőrzése



Párosítsd a szavakat a definíciókkal

Keresztényszocializmus

Történelmi materializmus

Utópista szocializmus

Revizionizmus

A

Az osztályharcot és az anyagi javak elosztását a fejlődés motorjának tekintő elmélet.

B

Képzeletbeli, eszményi és békés mintaközösségekkel kísérletező korai mozgalom.

C

A marxizmust felülvizsgáló, forradalom helyett demokratikus reformokat hirdető irányzat.

D

Az osztályharcot elvető, méltányos béreket és állami munkásvédelmet sürgető pápai tanítás.

Záró ellenőrző feladat

Melyik állítás írja le helyesen a szociáldemokraták és a bolsevikok közötti alapvető ellentétet?

1.

A szociáldemokraták a törvényhozás útján reformokkal javítottak, a bolsevikok forradalommal törtek a hatalomra.

2.

Mindkét irányzat teljességgel elutasította a munkásság képviselőit a nemzeti parlamentekben.

3.

A szociáldemokraták a jobbagyság visszaállítását akarták, míg a bolsevikok az iparosítást támogatták.

4.

A bolsevikok támogatták az egyházat és a magántulajdont, a szociáldemokraták elutasították azokat.

Záró ellenőrző feladat



Melyik állítás írja le helyesen a szociáldemokraták és a bolsevikok közötti alapvető ellentétet?

1.

A szociáldemokraták a törvényhozás útján reformokkal javítottak, a bolsevikok forradalommal törtek a hatalomra.

2.

Mindkét irányzat teljességgel elutasította a munkásság képviselőit a nemzeti parlamentekben.

3.

A szociáldemokraták a jobbagyság visszaállítását akarták, míg a bolsevikok az iparosítást támogatták.

4.

A bolsevikok támogatták az egyházat és a magántulajdont, a szociáldemokraták elutasították azokat.



A sztyeppei nomád állam és a Hun Birodalom

Nomád társadalmak működése és
Attila birodalmának fénykora az 5.
században.

A Római Birodalom rettegett ellenfelei

Hogyan kényszeríthetett térdre egy letelepedett birodalmat a sztyeppei nomádok mozgékony, lovas hadserege?



A sztyeppei nomád életmód alapjai

Természeti kényszer és mozgékonyság

Száraz éghajlat miatt a földművelés helyett a **nagyállattartás** dominált. A legelők kimerülése állandó vándorlást kényszerített ki.

- **Legelőváltó gazdálkodás**

Könnyen bontható **jurták**

- Ló, szarvasmarha, juh tenyésztése



Kulcsgondolat

Minden nomád képzett lovas és íjász.



A nomád törzsszövetség felépítése



Karizmatikus vezetők

A törzsfők és nagyfejedelmek tekintélye a katonai sikereken, zsákmányszerzésen és a bőkezű elosztáson alapult. Vereség esetén a törzsek könnyen elpártoltak.



Katonai hierarchia

A törzsek vérségi vagy szövetségi alapon tizedes rendszerbe szerveződtek. A szabad fegyverforgató harcosok alkották az államszervezet magvát.



A népvándorlás elindítói: a hunok megjelenése

A Kr. u. 375 körül a Volga vidékén felbukkanó hunok szétzúzták a keleti gót királyságot. Ezzel lavinaszerű folyamatot indítottak el Európában: a megrettent germán népek bebocsátást kértek a Római Birodalomba, vagy fegyverrel törtek át annak határain.



Jegyezd meg

A hunok betörése tekinthető a nagy európai népvándorlás közvetlen nyitányának.

A népvándorlás nyitánya: időrendi sorrend

Állítsd helyes időrendi sorrendbe a népvándorlás korai szakaszának eseményeit!

A nyugati gótok bebocsátást nyernek a Római Birodalom területére (376)

A hunok átkelnek a Volgán és megdöntik a keleti gót királyságot (375 körül)

A hun törzsek tartós központot építenek ki a Kárpát-medencében (5. század eleje)

A hadrianopolisi csatában a gótok tönkrementek a császári sereget (378)

A népvándorlás nyitánya: időrendi sorrend

Állítsd helyes időrendi sorrendbe a népvándorlás korai szakaszának eseményeit!



1
A hunok átkelnek a Volgán és megdöntik a keleti gót királyságot (375 körül)

2
A nyugati gótok bebocsátást nyernek a Római Birodalom területére (376)

3
A hadrianopolisi csatában a gótok tönkreverik a császári sereget (378)

4
A hun törzsek tartós központot építenek ki a Kárpát-medencében (5. század eleje)

A Kárpát-medence: a hun hatalmi központ

Ideális terep a nomádoknak

Az Alföld füves síkságai ideálisak voltak a hunok állatállományának. Innen mindkét római birodalomfél könnyen elérhető és sarcolható volt.

- Stratégiai fekvés a birodalmak között
- Hatalmas legelők a Tisza és Duna mentén
- Alávetett népek adóztatása és besorozása



Érdekesség

Priszkosz rétor szerint Attila palotája fából épült, remekműű erődítés volt a Tisza vidékén.



Attila, az 'Isten ostora'



Centralizált despotikus uralom

Attila 434-től társuralkodó, 445-től egyeduralkodó. A hunok és alávetett népek felett korlátlan hatalmat gyakorolt.

- Hadjáratok Bizánc ellen
- Éves aranyadók zsarolása
- Egységes diplomácia

*Mértéktartó volt, egyszerű fatálcáról evett,
míg vendégeit aranyedényekkel szolgálták ki.
— Priszkosz rétor*

Nomád hadviselés: fegyverzet és taktika

Félelmetes hatékonyság

A hun harcmodor alapja a gyorsaság és távolharc. A nehézgyalogság tehetetlen volt a szétretbbenő lovasokkal szemben.

Visszacsapó reflexíj: nagy lőtávú fegyver

Színlelt visszavonulás: ellenség törbe csalása

- Meglepetésszerű támadások, nyílzáporok



Kulcsgondolat

A lovasíjász taktika sokáig legyőzhetetlen maradt.





A catalaunumi csata (451)

Attila 451-ben Gallia ellen indított hadjáratot. A ma Châlons környékén lezajlott ütközetben az Aëtius vezette római-vizigót szövetség megállította a hunokat. Bár a csata döntetlen maradt és mindkét fél óriási veszteségeket szenvedett, Attila kénytelen volt visszavonulni a Kárpát-medencébe.



Példa

Ez volt a késő ókor egyik legnagyobb véráldozattal járó nyílt ütközete.

A Hun Birodalom szétesése



Attila halála (453)

A nagykirály váratlan halála után fiai között azonnal véres trónviszály tört ki. A nomád birodalmak belső kohéziója szinte kizárólag a vezér karizmáján és a zsákmányelosztáson múlt.



A nedaoi csata (454)

Az Ardarik gepida király vezette lázadó germán törzsek tönkreverték Attila fiait. A Hun Birodalom pillanatok alatt összeomlott, a hun törzstörzsedékek visszahúzódtak a Fekete-tenger mellé.

A nomád birodalmak törvényszerűségei



Törékeny hatalmi struktúrák

A hun, avar és mongol birodalmak története a sztyeppei államok ciklikus életét mutatja be.

- Karizmatikus vezérrel gyors felemelkedés
- Külső adókból fenntartott gazdaság
- Vezér halálával gyors dezintegráció



Figyelj

Belső gazdasági infrastruktúra híján a nomád birodalmak nem maradtak fenn tartósan.

Tudáspróba: a Hun Birodalom

Melyik csata vetett véget a hunok Kárpát-medencei uralmának 454-ben?

1. A catalaunumi csata Gallia területén
2. A nedaoi csata, ahol a felkelt gepidák legyőzték Attila fiait
3. A milvius-hídi csata Róma mellett
4. A hadrianopolisi csata Trákiában

Tudáspróba: a Hun Birodalom



Melyik csata vetett véget a hunok Kárpát-medencei uralmának 454-ben?

1. A catalaunumi csata Gallia területén
2. A nedaoi csata, ahol a felkelt gepidák legyőzték Attila fiait
3. A milvius-hídi csata Róma mellett
4. A hadrianopolisi csata Trákiában

Történelmi dilemma: miért omlott össze a Hun Birodalom?



Miért nem tudott a Hun Birodalom a Római Birodalomhoz hasonló tartós intézményrendszert létrehozni Európában?

Történelmi dilemma: miért omlott össze a Hun Birodalom?



Talán ezt mondtad...

Nomád birodalmak: adóra és zsákmányra épültek, bürokrácia nélkül.

A törzsszövetséget a vezér tartotta össze; halálával a fegyelem megszűnt.

Az alávetett népek kényszerből engedelmeskedtek, így hamar fellázadtak.

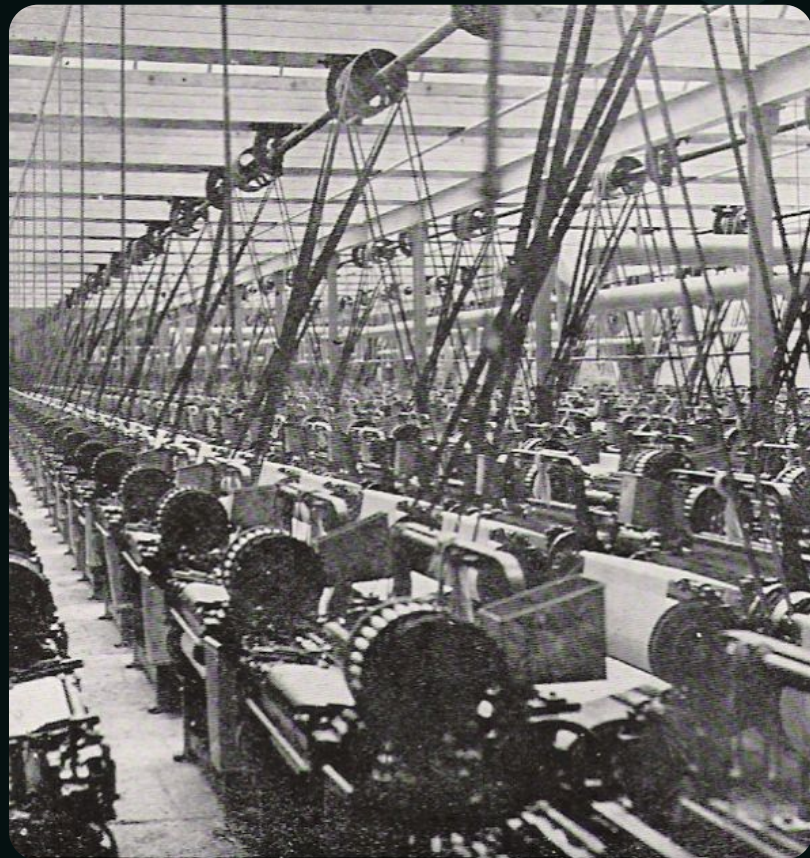


Az ipari forradalom társadalmi hatásai

Urbanizáció, közlekedés és a modern
világ születése

Tanulási célok

A mai óra végére megérted az ipari forradalom társadalomformáló erejét. Képes leszel elemezni a városiasodás folyamatát, a tömegközlekedés forradalmasítását és az új társadalmi osztályok megjelenését.





A világ összezugszorodik

Képzeld el...

...hogy 1800-ban egy utazás Budapestről Londonba hetekig tartott. Alig ötven évvel később ez napokra rövidült. Mi változtatta meg ilyen drasztikusan az emberi térérzékelést?

Key point

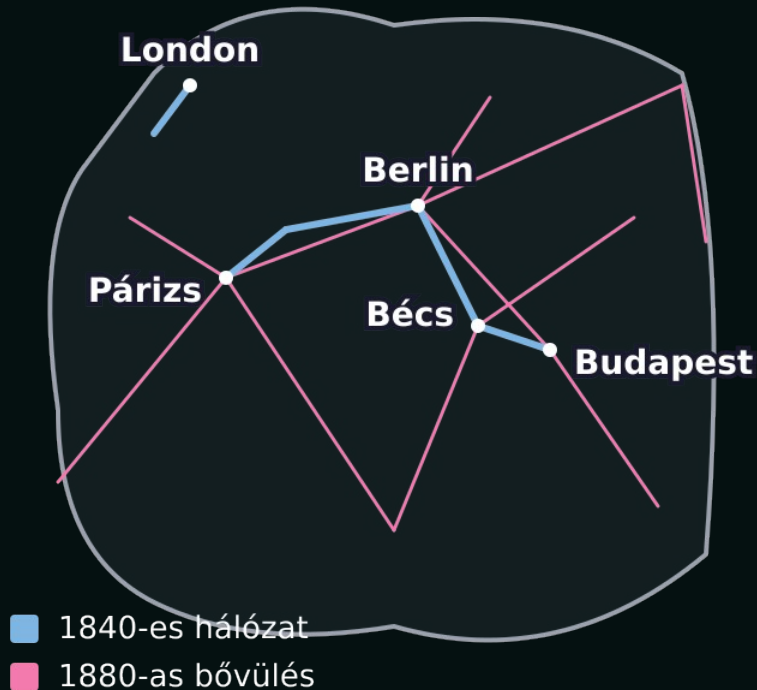
A gőzgép alkalmazása a közlekedésben (gőzmozdony, gőzhajó) nemcsak az árut, hanem az információt és az embereket is felgyorsította.

A gőz diadala: Vasút és Hajózás

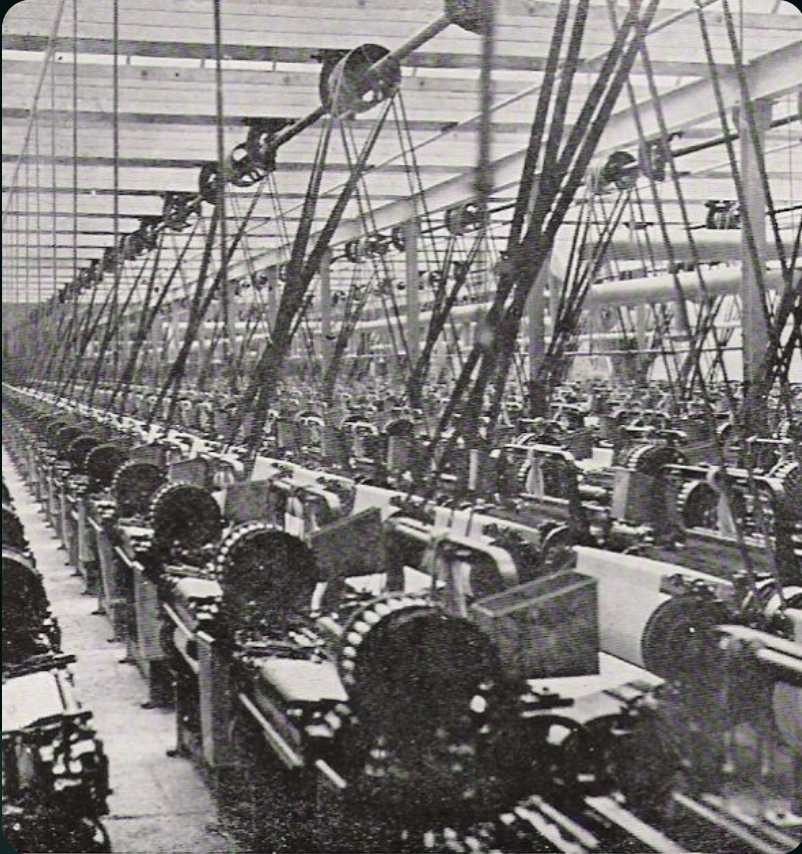
KÖZLEKEDÉ

A vasút lett az iparosodás motorja. Stephenson *Rocket* nevű mozdonya (1829) után gombamód szaporodtak a sínek.

- **Piacépítés:** Távoli régiók kapcsolódtak be a kereskedelembe.
- **Hajózás:** Fulton gőzhajója függetlenítette a szállítást a szélről.



A gyáripar felemelkedése



A manufaktúrákat felváltották a gyárak. A termelés már nem az emberi erőttől, hanem a gépek ütemétől függött.

Mi változott?

- **Munkamegosztás:** A munkafolyamatokat apró, ismétlődő részekre bontották.
- **Gépesítés:** A gőzgép központi energiaforrássá vált.

Technológiai sorrend

Válaszok a következő dián...

Állítsd sorrendbe a technológiai fejlődés állomásait!

Futószalagos tömegtermelés

Gőzerővel hajtott gyári gépek

Manufaktúrák megjelenése

Céhes kézművesipar

Technológiai sorrend



Állítsd sorrendbe a technológiai fejlődés állomásait!

Céhes kézművesipar

1.

Manufaktúrák megjelenése

2.

Gőzerővel hajtott gyári gépek

3.

Futószalagos tömegtermelés

4.

Urbanizáció: A városok robbanása

TÁRSADALMI

Az emberek tömegesen hagyták el a falvakat a munka reményében. Ez a **belső migráció** hozta létre a modern metropoliszokat.

👤 Fun fact

London lakossága 1800 és 1900 között 1 millióról közel 7 millióra nőtt.



Élet a városban: Két világ

A gyors növekedés válságot okozott, a lakók élesen elváló negyedekben éltek.

Polgári negyedek

- Széles utak, közvilágítás, csatornázás.
- Parkok és kulturális központok.



Munkásnegyedek (Slum)

- Túlzsúfolt bérkaszárnnyák, fertőzések.
- Közművek teljes hiánya.



Az új társadalmi szerkezet



A születési előjogokat felváltotta a vagyon elve.
Két új, meghatározó réteg jött létre:

1. Ipari burzsoázia: A gyárak és bankok tulajdonosai.

1. Ipari proletariátus: A tőkével nem rendelkező bérmunkások.

A társadalom két nagy ellenséges táborra szakad... — Karl Marx

Fogalomtár

1.

Urbanizáció

a) Népeségmozgás, áttelepülés egyik helyről a másikra.

2.

Burzsoázia

b) Városiasodás, a városi lakosság arányának növekedése.

3.

Migráció

c) Vagyontalan munkásosztály.

4.

Proletariátus

d) Vagyonos polgári réteg, tőketulajdonosok.

Fogalomtár



1.

Urbanizáció

b) Városiasodás, a városi lakosság arányának növekedése.

2.

Burzsoázia

d) Vagyonos polgári réteg, tőketulajdonosok.

3.

Migráció

a) Népeségmozgás, áttelepülés egyik helyről a másikra.

4.

Proletariátus

c) Vagyontalan munkásosztály.



A demográfiai robbanás

A mezőgazdasági technológia fejlődése és a javuló higiénia miatt csökkent a halálozás, de a születésszám magas maradt. Ez vezetett Európa népességének megduplázódásához a 19. században.

A gyermekmunka sötét oldala

KRITIKAI

A profitmaximalizálás jegyében a gyárak szívesen alkalmaztak gyerekeket, mert kevesebb bért kaptak és befértek a szűk bányajáratokba vagy gépek közé.

- Napi 12-14 óra munka.
- Nincs oktatás.
- Súlyos egészségkárosodás.



Környezeti hatások



Az iparosodás az ökológiai egyensúly felborulásának kezdete is volt.

- **Légszennyezés:** A kőszén elégetése sötét szmogot vont a városok fölé.
- **Vízszennyezés:** A gyárak és a csatornázás hiánya mérgezték a folyókat.

Város és Egészség

A korai ipari városokban a várható élettartam magasabb volt, mint vidéken a modern orvostudomány miatt.



IGAZ



HAMIS

Most pedig magyarázd el, miért...

Város és Egészség

A korai ipari városokban a várható élettartam magasabb volt, mint vidéken a modern orvostudomány miatt.



Miért van ez így?

- a) A rossz higiéniai körülmények és a zsúfoltság miatt a városi halálozás sokkal magasabb volt, mint a falusi.
- b) A kórházak közelsége ellensúlyozta a légszennyezés káros hatásait.

Válaszok a következő dián...

Város és Egészség



A korai ipari városokban a várható élettartam magasabb volt, mint vidéken a modern orvostudomány miatt.



Miért van ez így?

- a) A rossz higiéniai körülmények és a zsúfoltság miatt a városi halálozás sokkal magasabb volt, mint a falusi. ✓
- b) A kórházak közelsége ellensúlyozta a légszennyezés káros hatásait.

A középosztály felemelkedése

A gazdasági fejlődés egy szélesedő réteget is kitermelt: tisztviselők, mérnökök, orvosok, tanárok.

- **Életmód:** Szabadidő megjelenése, újságolvasás, sportok.
- **Értékrend:** Takarékoság, családcentrikusság, munka tisztelete.





A nők helyzete

A nők szerepe kettévált. A polgári családokban a nők az 'otthon angyalaivá' váltak (háztartás, gyerekek). A munkásosztályban viszont kénytelenek voltak gyárakban dolgozni a túlélésért.

Key point

A fizetett munka az önállósodás első, fájdalmas lépcsőfoka volt a nők számára.

Összefoglaló: Az ipari forradalom mérlege



Pozitívumok

Életszínvonal emelkedése hosszú távon,
mobilitás, technikai fejlődés.



Negatívumok

Kizsákmányolás, környezetszennyezés,
társadalmi egyenlőtlenség.

Ellenőrző kérdés

Válaszok a következő dián...

Melyik folyamat írja le az emberek faluról városba költözését?

1. Ipari forradalom

2. Urbanizáció

3. Gépesítés

4. Demográfiai robbanás

Ellenőrző kérdés



Melyik folyamat írja le az emberek faluról városba költözését?

1. Ipari forradalom

2. Urbanizáció



3. Gépesítés

4. Demográfiai robbanás

Vita: Áldás vagy Átok?



Vajon az ipari forradalom összességében több jót vagy több rosszat hozott az emberiségnek a 19. században? Érvelj a munkás és a gyáros szemszögéből!

Vita: Áldás vagy Átok?



Talán ezt mondtad...

Gyáros: technikai haladás, globális kereskedelem, vagyonfelhalmozás, olcsóbb áruk.

Munkás: embertelen körülmények, egészségkárosodás, közösségek bomlása, felemelkedés.

Társadalom: a modern orvoslás és oktatás alapjainak megteremtése.

Zárszó

A 19. századi átalakulás lefektette a mai életünk alapjait. A városok, a közlekedési hálózatok és a társadalmi kérdések többsége ebből a korszakból gyökerezik.

Készen állsz a folytatásra?

Következő alkalommal az ideológiák (liberalizmus, nacionalizmus, szocializmus) születését vizsgáljuk meg.





Az ókori civilizációk szellemi öröksége

Írásbeliség, görög filozófia és római jog alapjai.

Hogyan alakította a gondolkodás a világot?

Miért maradtak fenn évezredekken át az ókori civilizációk eszméi? Az írás, a filozófiai kétely és a törvények rendszere formálta meg modern európai kultúránk alapjait.



A mezopotámiai ékírás születése

ÍRÁSBELIS

ÉG

A Kr. e. 4. évezred végén a sumer városállamokban az államszervezet, a templomgazdaság és az adóösszeírás tette szükségessé az adatok rögzítését. A puha **agyagtáblákba** nádszállal benyomott ék alakú jelek kezdetben piktogramok voltak, majd szó- és szótagírássá fejlődtek.

Kulcsgondolat

Az írás kezdetben gazdasági elszámoló eszköz volt, nem művészeti alkotás.



Az egyiptomi írás rétegei



ÍRÁSBELIS ÉG

Egyiptomban a monumentális kőfeliratokhoz a **hieroglifákat** használták, amely egyszerre alkalmazott fogalom-, szótag- és hangjelölést. A mindennapi adminisztráció és vallási feljegyzések során **papiruszra** írtak a gyorsabb kurzív változatokkal: előbb a hieratikus, majd a népi (démotikus) írással.

🧐 Érdekesség

A hieroglifák megfejtését Champollion számára a háromnyelvű Rosette-i kő tette lehetővé.

A betűírás forradalma: a föníciai ábécé



A Kr. e. 2. évezred végén a föníciaiak forradalmasították az írást: csupán 22 mássalhangzót jelöltek. A rendszer könnyen elsajátíthatóvá vált a tengeri kereskedők számára.



A görögök átvették a föníciai jeleket, és kiegészítették magánhangzókkal. Ezzel létrejött a mai modern európai írásrendszerek (latin, cirill) közvetlen őse.

Az írásrendszerek evolúciója

Állítsd időrendi sorrendbe az írásbeliség fejlődésének kulcslépéseit!

Egyiptomi hieroglifák és papiruszhasználat kialakulása

Görög magánhangzós fonetikus ábécé elterjedése

Föníciai 22 betűs mássalhangzós hangjelölő ábécé megalkotása

Sumer kép- és ékírás megjelenése agyagtáblákon

Az írásrendszerek evolúciója

Állítsd időrendi sorrendbe az írásbeliség fejlődésének kulcslépéseit!



1

Sumer kép- és ékírás megjelenése agyagtáblákon

2

Egyiptomi hieroglifák és papiruszhasználat kialakulása

3

Föníciai 22 betűs mássalhangzós hangjelölő ábécé megalkotása

4

Görög magánhangzós fonetikus ábécé elterjedése



A mítosztól a logikus érvelésig

FILOZÓFI

A

A Kr. e. 6. században az ioniai görög poliszokban (Milétosz) a természetmagyarázat elszakadt a mítoszoktól. A gondolkodók a természet végső őselvét (**arkhé**) keresték pusztán az ész és a megfigyelés erejével: Thalész a vízben, Anaximenész a levegőben látta a világ végső alapját.

A szofisták: a meggyőzés művészete

FILOZÓFIA



Relatív igazság

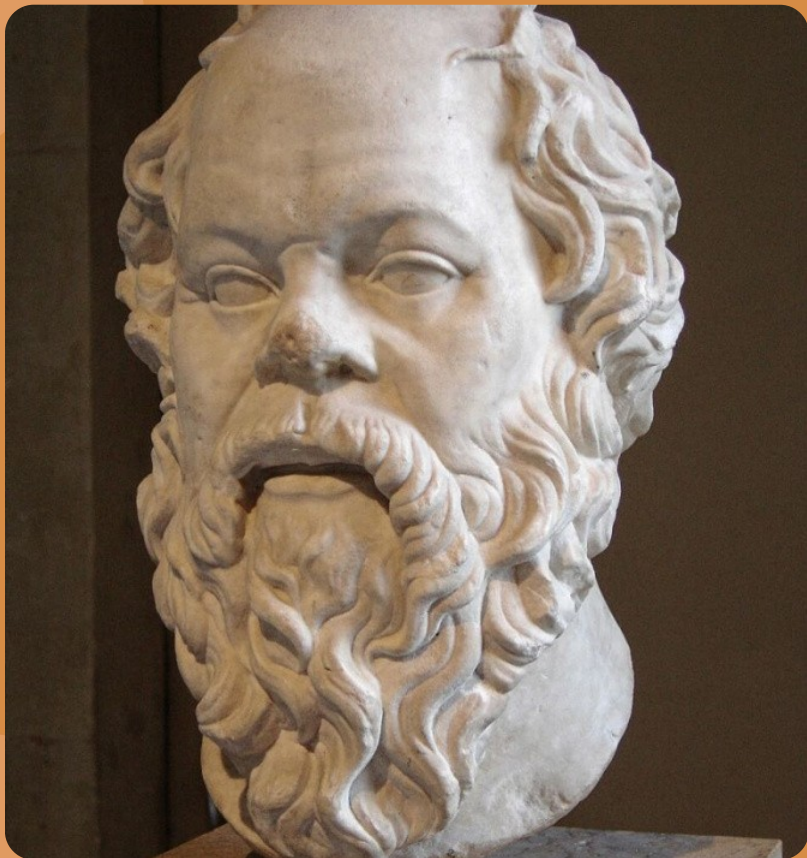
A szofisták szerint nincs abszolút igazság: **minden dolog mércéje az ember**, így a valóság megítélése az egyéni nézőponttól függ.



Retorika és vitakultúra

Díjazás ellenében tanították a **szónoklattan**t és az érvelést, hogy tanítványaik sikeresen érvényesüljenek a népgyűlésen.

Szókratész: a belső erkölcs és a dialógus



FILOZÓFI

A

Szókratész a vizsgálódás középpontjába az embert és az erkölcsöt állította. Céltudatos kérdésekkel vezette rá vitapartnereit a látszólagos tudás tarthatatlanságára, felismerve saját korlátaikat.

Egyetlen dologban vagyok bölcs: tudom, hogy nem tudok semmit. – Szókratész

Platón és az ideák világa

FILOZÓFI

A

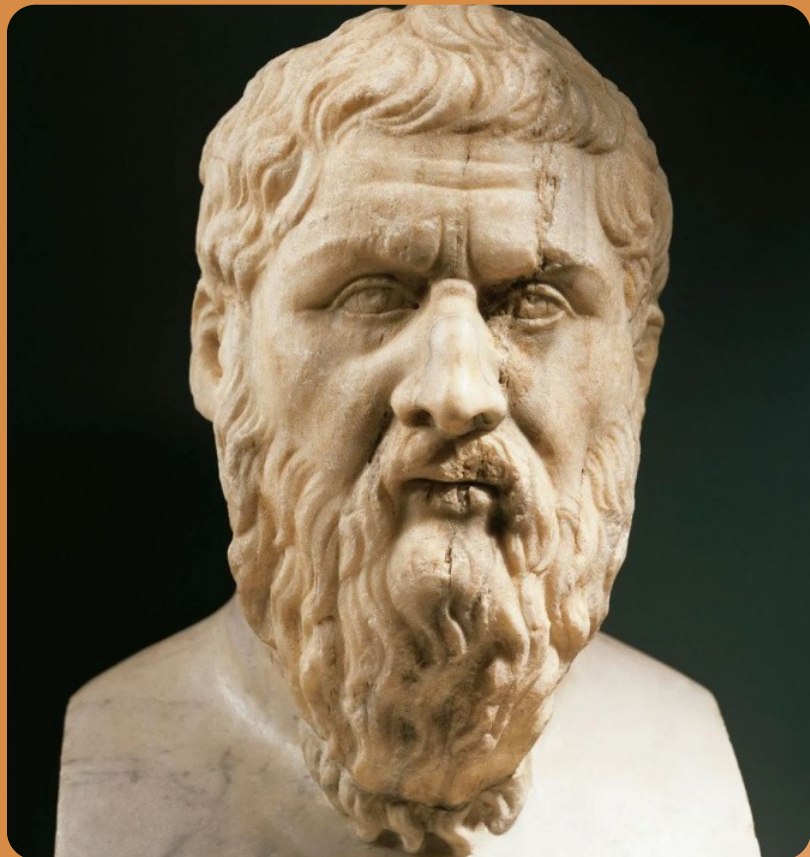
Platón barlang hasonlata szerint az érzékelhető anyagi világ csupán tökéletlen árnyképe a valóságnak. Az igazi létezők az örök, változatlan szellemi mintaképek: az **ideák**.

- **Anyagi világ:** mulandó, változó árnyak
- **Ideák világa:** örök igazság és jóság
- **Filozófusok feladata:** a fény megismerése



Jegyezd meg

Az államot Platón szerint a bölcsességet birtokló filozófusoknak kell vezetniük.



Arisztotelész: a tapasztalat és a rendszerezés



Arisztotelész Platón tanítványa volt, de elvetette a két különálló világ tanát. Szerinte az anyagi dolgok formája és anyaga elválaszthatatlan egységet képez a valóságban.

Minden tudományág rendszerezője volt: megalkotta a formális logika szabályait, tanulmányozta a biológiát, az irodalmat és az alkotmányokat. Etikájában az **arany középutat** hirdette.

Kulcsgondolat

Tudományos rendszerezése meghatározta a középkori és kora újkori európai gondolkodást.

Görög filozófiai irányzatok

Melyik állítás írja le helyesen Platón és Arisztotelész gondolkodásának alapvető különbségét?

1.

Platón a szofisták pénzért tanító módszerét követte, míg Arisztotelész nem írt filozófiai műveket.

2.

Arisztotelész az állam élére kizárólag filozófus királyokat akart állítani, Platón viszont a demokráciát támogatta.

3.

Platón kizárólag a természet végső őselemeit kereste, míg Arisztotelész elvetette a logikai vizsgálódást.

4.

Platón szerint az érzékelhető világ csak árnyképe az ideáknak, míg Arisztotelész a tapasztalati valóságot vizsgálta.

Görög filozófiai irányzatok



Melyik állítás írja le helyesen Platón és Arisztotelész gondolkodásának alapvető különbségét?

1.

Platón a szofisták pénzért tanító módszerét követte, míg Arisztotelész nem írt filozófiai műveket.

2.

Arisztotelész az állam élére kizárólag filozófus királyokat akart állítani, Platón viszont a demokráciát támogatta.

3.

Platón kizárólag a természet végső őselemeit kereste, míg Arisztotelész elvetette a logikai vizsgálódást.

4.

Platón szerint az érzékelhető világ csak árnyképe az ideáknak, míg Arisztotelész a tapasztalati valóságot vizsgálta.



A római jog gyökere: Tizenkét táblás törvények



RÓMAI JOG

A Kr. e. 5. század közepén a plebejusok küzdelmei kényszerítették ki a szokásjog írásba foglalását. A **Tizenkét táblás törvények** gátat szabtak a bírói önkénynek, és alapozták a törvény előtti egyenlőséget.

! Figyelj

Bár szigorú büntetéseket tartalmazott, az írott szöveg nyilvánossága védelmet jelentett a polgároknak.

A római jog felosztása és ágai

Ius Civile és Ius Gentium

A **ius civile** eredetileg a római polgárok szigorú, formális nemzeti joga volt. A birodalom növekedésével a vándor népekre és idegenekre a rugalmasabb kereskedelmi jog, a **ius gentium** vonatkozott.

Példa

A praetor peregrinus hivatala oldotta fel a rómaiak és nem rómaiak közti gazdasági vitákat.

Magánjog és közjog

Ulpianus jogtudós tette élessé a határvonalat:

- **ius publicum:** az államszervezet, vallási hivatalok és közérdek védelme
- **ius privatum:** az egyének közötti vagyoni viszonyok, szerződések és családjog rendezése

Az európai jogrend máig élő alapelvei

RÓMAI JOG

A római jogtudósok olyan elveket alkottak, amelyek a mai jogállamiság fundamentumai:

- **Ártatlanság vélelme:** mindenki ártatlan, míg bűnössége be nem bizonyosodik
- **Visszaható hatály tilalma:** törvény nem büntethet visszamenőlegesen
- **Bizonyítási teher:** a vádlót terheli a bizonyítás, nem a vádlottat

Jegyezd meg

In dubio pro reo: kétség esetén a vádlott javára kell dönten.





Justinianus császár törvénykönyve

RÓMAI
JOG

A 6. században I. Justinianus bizánci császár egységes törvénygyűjteménybe foglalta a több mint egy évezredes római joganyagot és jogtudósi véleményeket. A **Corpus Iuris Civilis** mentette át az antik jogi kultúrát, amely a középkor végi bolognai egyetemi reneszánszán keresztül modern polgári törvénykönyveink alapjává vált.

A római jog alapelveinek tisztázása

A római jog szerint a vádlottnak kellett bizonyítania saját ártatlanságát, különben bűnösnek nyilvánították.



IGAZ



HAMIS



Készülj fel, hogy megindokold a választod.

A római jog alapelveinek tisztázása



A római jog szerint a vádlottnak kellett bizonyítania saját ártatlanságát, különben bűnösnek nyilvánították.



IGAZ



HAMIS



 **Miért van ez így?**

A bizonyítási teher mindig a vádlót terhelte, és érvényesült az ártatlanság vélelme a bíróságon.

Az antik örökség és a modern világ



Vajon a modern európai társadalmakra az írásbeliség, a görög kritikai gondolkodás vagy a római jog hatott leginkább? Érvelj két példával!

Az antik örökség és a modern világ



Talán ezt mondtad...

A római jog nélkül hiányozna a tulajdonjog és a szerződések védelme.
A görög filozófia nélkül nem alakult volna ki a tudományos módszertan.
Az írásbeliség tette lehetővé a tudás felhalmozását.

Összegzés: a klasszikus ókor három pillére

Az ókor szellemi forradalma három egymást erősítő pilléren nyugszik:

- **Írás:** az információ rögzítése, terjesztése és felhalmozása
- **Görög filozófia:** a racionális kritika, a logikus vizsgálódás és az etika
- **Római jog:** az igazságos együttélés és a magántulajdon védelmének rendszere

Jegyezd meg

Ezek a vívmányok alkotják mai intézményeink és gondolkodásunk közös európai gyökereit.





GAZDASÁGI KIEGYEZÉS ÉS ÁLLAMI GAZDASÁGPOLI TIKA

A modern piacgazdaság kiépülése a dualista Magyarországon.

KÉNYSZERŰ KOMPROMISSZUM VAGY TÖRTÉNELMI ESÉLY?

1867-ben Magyarország egy 50 milliós birodalmi piac része lett. Vajon a közös vámterület elnyomta vagy felemelte a hazai gazdaságot?



A GAZDASÁGI KIEGYEZÉS ALAPJAI

Közös és autonóm területek

Az 1867-es törvények a politikai kiegyezés mellett a **gazdasági együttműködést** is rögzítették:

- **Közös vámterület** és belső vámsorompók eltörlése
- Közös pénzrendszer és közös jegybank
- Szabad tőke- és munkaerő-áramlás

🧠 Jegyezd meg

A gazdasági kiegyezést a felek nem véglegesen kötötték meg, hanem 10 évente kötelezően megújították.



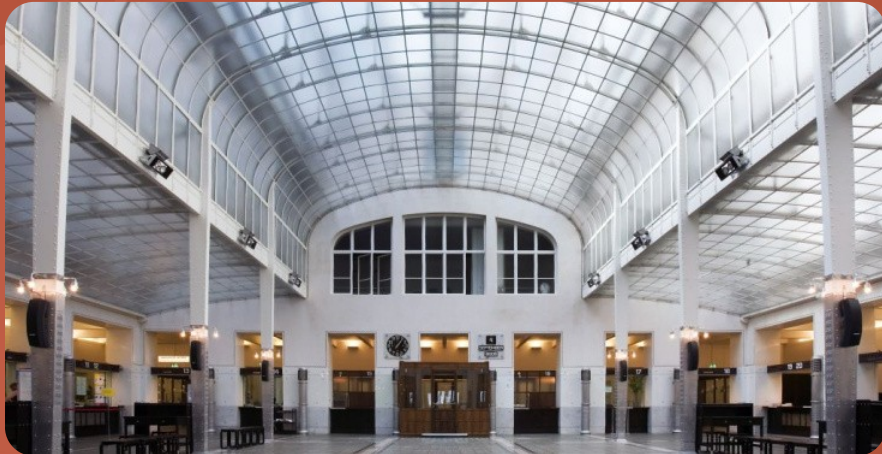
A KVÓTA ÉS A KÖZÖS KÖLTSÉGEK

Ausztria terhei (70%)

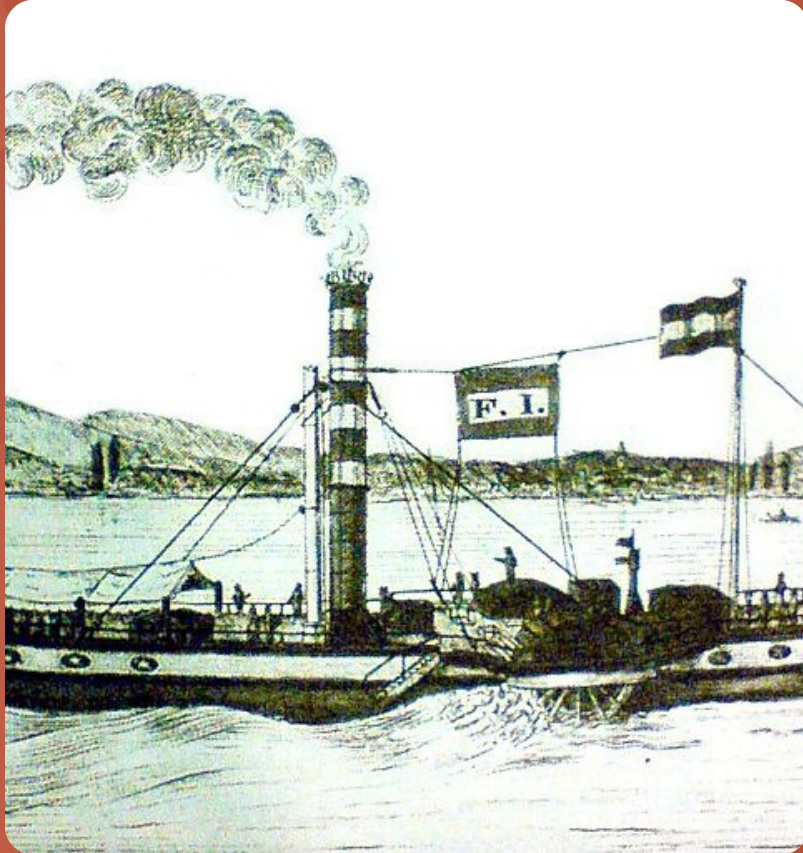
A hadügy és a külügy költségeinek kezdetben 70%-át a fejlettebb osztrák tartományok fizették. A birodalom gazdasági súlypontja Bécsben és Csehországban volt.

Magyarország terhei (30%)

Magyarország 1867-ben a közös kiadások 30%-át vállalta magára. Ahogy a magyar gazdaság és adóbevétel növekedett, a kvóta a századfordulóra lassan megközelítette a 36%-ot.



A KÖZÖS VÁMTERÜLET DILEMMÁJA



Védővámok dilemmája

A közös piac felvevőbázist adott, de az osztrák iparral versenyezni kellett.

- Biztos gabonapiac Ausztria felé
- Erős verseny a hazai iparban
- Modernizációs kényszer

Kulcsgondolat

Vámok nélkül a magyar mezőgazdaság könnyen értékesíthette terményeit.

ÉRVEK A VÁMSZÖVETSÉG MELLETT ÉS ELLEN

A gazdasági kiegyezés kizárólag Ausztriának kedvezett, és teljesen ellehetetlenítette a magyar gazdasági növekedést.



IGAZ



HAMIS



Készülj fel, hogy megindokold a választod.

ÉRVEK A VÁMSZÖVETSÉG MELLETT ÉS ELLEN



A gazdasági kiegyezés kizárólag Ausztriának kedvezett, és teljesen ellehetetlenítette a magyar gazdasági növekedést.



IGAZ



HAMIS



MIÉRT VAN EZ ÍGY?

A birodalmi belső piac biztos eladást nyújtott a magyar agráriumnak és tőkevonzó stabilitást teremtett.

BAROSS GÁBOR ÉS A VASÚTI FORRADALOM

A „vasminiszter” reformjai

Baross Gábor felismerte: a piacgazdaság alapja az olcsó, gyors szállítás:

- Magánvasutak államosítása (MÁV)
- **Zónatarifa-rendszer** (olcsóbb távolsági szállítás)
- Fiumei kikötő modernizálása

🧠 Érdekesség

A zónatarifa a mezőgazdasági szállítás költségeit 50%-kal csökkentette.





INFRASTRUKTÚRA: VÍZSZABÁLYOZÁS ÉS FOLYAMI UTAK

Folyószabályozás

Tisza, Duna: hajózás, árvízvédelem. Vaskapu-projekt: vízi út a Fekete-tengerig.

 Példa

A Tisza kanyarulatainak átvágásával a folyó hossza mintegy 450 kilométerrel rövidült le.

A MAGYAR INFRASTRUKTÚRA MODERNIZÁCIÓJÁNAK LÉPÉSEI

Vasúthálózat építése

A budapesti
sugaras
pályahálózat
összeköti a
mezőgazdasági
vidékeket a
központtal.

Folyószabályoz ás

Ármentesítés a
Tiszán és
nemzetközi hajóút
kialakítása a
Dunán.

Állami tarifapolitika

A zónatarifa
támogatja a hazai
termelők piacra
jutását és a belső
mobilitást.

Fiumei tengeri kikötő

Közvetlen kapcsolat
nyílik a globális
gabonapiacok és az
óceáni
kereskedelem felé.

ÁLLAMI IPARPÁRTOLÁS ÉS TÖRVÉNYI TÁMOGATÁS



Hogyan segített az állam?

Önálló vámok híján a kormány **iparfejlesztési törvényekkel** (1881, 1890, 1899) ösztönözte a gyáralapítást:

- Adó- és illetékmentesség új gyáraknak
- Kedvezményes vasúti szállítási díjak
- Állami megrendelések hazai cégeknek



Jegyezd meg

Az állam tőketámogatással pótolta a nemzeti védővámok hiányát.

A HÚZÓÁGAZATOK: MALOMIPAR ÉS NEHÉZIPAR

Világhírű malomipar

Budapest malomipari központtá vált.
Mechwart András hengersizéke
forradalmasította a liszt minőségét.

ERŐNYERŐK
ÉS HŐTÁRSZERSZÁMOK

1900. évi kiállítás, Budapest

1900. évi kiállítás, Budapest



1900. évi kiállítás, Budapest

Gépipar és vasútgéártás

A Ganz-gyár a gépipar csúcsára tört. Kandó Kálmán mozdonyai és a MÁVAG gőzgépei
világszínvonalúak voltak.



PÉNZÜGYI HÁTTÉR: BANKRENDSZER ÉS ARANYVALUTA

Wekerle Sándor és a korona

Stabil pénz és hitel kellett a növekedéshez:

- Kétszintű bankrendszer és hitelintézetek
- Jelzáloghitelek birtokosoknak és iparnak
- 1892: Az aranyalapú korona bevezetése

Kulcsgondolat

Az aranykorona tőkét vonzott és garantálta a fizetőképességet.





A KÜLFÖLDI TŐKE SZEREPE A MODERNIZÁCIÓBAN

Osztrák, német, francia tőke

Nyugati tőke segítette a vasút- és bányászatot, de a századfordulóra a hazai tőke is megerősödött.

⚠ Figyelj

A profit részben külföldre vándorolt, de kiépült a modern infrastruktúra.

ÁRNYOLDALAK: TORLÓDÓ TÁRSADALOM ÉS AGRÁRSZEGÉNYSÉG



Feszültségek a növekedés mögött

A fejlődés nem volt egyenletes:

- Milliók éltek nincstelen agrármunkásként
- Lassú iparosodás, alacsony bérek
- Tömeges kivándorlás az USA-ba

⚠ Figyelj

1880-1914 között másfél millió magyar vándorolt ki a szegénység elől.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉS: ÁLLAMI

Milyen eszközzel támogatta közvetlenül az állam a hazai ipar fellendülését, figyelembe véve a közös vámhatárt?

1. Magas védővámokat vezetett be az Ausztriából érkező iparcikkekre.
2. Megtiltotta a mezőgazdasági termények kivitelét a Monarchián kívülre.
3. Minden magánbankot azonnal államosított a tőkekivitel megakadályozására.
4. Adómentességet és kedvezményes vasúti tarifákat biztosított az új gyáraknak.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉS: ÁLLAMI

Milyen eszközzel támogatta közvetlenül az állam a hazai ipar fellendülését, figyelembe véve a közös vámhatárt?



1. Magas védővámokat vezetett be az Ausztriából érkező iparcikkekre.
2. Megtiltotta a mezőgazdasági termények kivitelét a Monarchián kívülre.
3. Minden magánbankot azonnal államosított a tőkekivitel megakadályozására.
4. Adómentességet és kedvezményes vasúti tarifákat biztosított az új gyáraknak.



ÖSSZEGZÉS: A DUALIZMUS GAZDASÁGI MÉRLEGE

Sikerek és eredmények

- Nyugat-európai ütemű, évi 2-3%-os GDP-növekedés
- Világszínvonalú nehézipar és malomipar
- Kiterjedt vasúthálózat és modern nagyvárosok (főleg Budapest)
- Stabil aranyvaluta és beágyazódás a világkereskedelemben

Strukturális hiányosságok

- Elmaradott hazai könnyűipar (textilipar)
- Agrárnépesség túlsúlya és földhiány
- Tömeges kivándorlás és regionális egyenlőtlenségek
- Politikai viták a 10 évenkénti kvótamegújítások körül

IDŐREND: A DUALIZMUS GAZDASÁGI MÉRŐFÖLDKÖVEI

Állítsd helyes időrendi sorrendbe a dualista korszak gazdasági eseményeit!

Wekerle Sándor megvalósítja a valutareformot és bevezeti a koronát.

A gazdasági kiegyezés rögzíti a vámuniót és a kvótát.

Baross Gábor bevezeti a vasúti zónatarifa-rendszert.

A millenniumi kiállítás bemutatja a modern ipar és gazdaság csúcsát.

IDŐREND: A DUALIZMUS GAZDASÁGI MÉRŐFÖLDKÖVEI

Állítsd helyes időrendi sorrendbe a dualista korszak gazdasági eseményeit!



1

A gazdasági kiegyezés rögzíti a vámuniót és a kvótát.

2

Baross Gábor bevezeti a vasúti zónatarifa-rendszert.

3

Wekerle Sándor megvalósítja a valutareformot és bevezeti a koronát.

4

A millenniumi kiállítás bemutatja a modern ipar és gazdaság csúcsát.

ZÁRÓ VITA: SIKERES FELZÁRKÓZÁS VAGY FÉLOLDALAS MODERNIZÁCIÓ?



Mennyiben tekinthető a dualizmus kori magyar gazdaság sikertörténetnek, ha figyelembe vesszük a tömeges kivándorlást és az agrártársadalom nyomorát?

ZÁRÓ VITA: SIKERES FELZÁRKÓZÁS VAGY FÉLOLDALAS MODERNIZÁCIÓ?



Talán ezt mondtad...

A növekedési adatok, az infrastruktúra, az aranyvaluta és a gépgyártás egyértelmű felzárkózást mutatnak Európához.

Ugyanakkor a társadalmi struktúra merev maradt, a földkérdés rendezetlensége és a szegénység pedig kivándorláshoz vezetett.

KÖZTÁRSASÁGBÓL EGYEDURALOM

A római köztársaság működése, Caesar
válsága és Augustus principátusa





A SZABADSÁG VAGY A REND ÁRA?

TÖRTÉNELMI DILEMMA

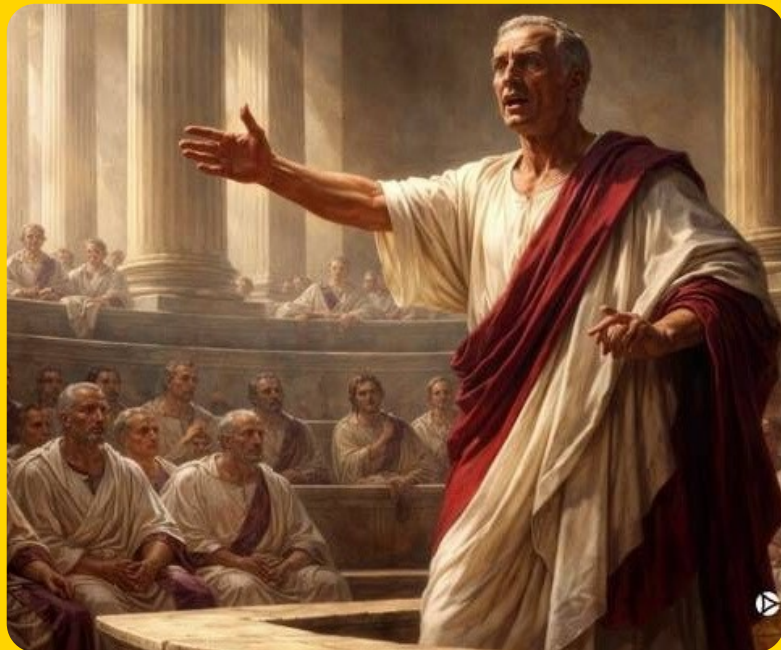
Hogyan vált egy féltékenyen őrzött, királyellenes köztársaság egyetlen ember abszolút hatalmává? Róma közel öt évszázadon át büszkén hirdette a szabadságot (*libertas*), ám a hódítások által felhalmozott gazdagság, a hadsereg átalakulása és a polgárháborúk végül a köztársasági intézmények összeomlásához vezettek.

A RÓMAI KÖZTÁRSASÁG INTÉZMÉNYEI

HATALOMMEGOSZTÁS ÉS ELLENŐRZÉS

A köztársaság (Kr. e. 509–27) alapelve a királyi hatalom visszatérésének megakadályozása volt:

- **Magisztrátusok:** Évente választott tisztségviselők (kollégialitás és annuitás elve).
- **Senatus:** A legtekintélyesebb patríciusokból és volt főtisztviselőkből álló 300 tagú tanács, a külpolitika és pénzügyek irányítója.
- **Népgyűlések:** Törvényhozás és tisztviselőválasztás vagyoni és területi alapon.



A KÖZTÁRSASÁG FŐ TISZTSÉGEI



CONSULOK (2 FŐ)

A legfőbb végrehajtó hatalom és a hadsereg vezetői békében és háborúban, hivatali idejük egyetlen évre szólt.



NÉPTRIBUNUSOK (10 FŐ)

A plebejusok érdekvédői; személyük szent és sérthetetlen (sacrosanctus), rendelkeztek a vétőjog (intercessio) fegyverével.



PRAETOROK

Bíraskodást és jogszolgáltatást végző tisztségviselők, a consulok helyettesei a városban és a provinciák élén.



CENSOROK (2 FŐ)

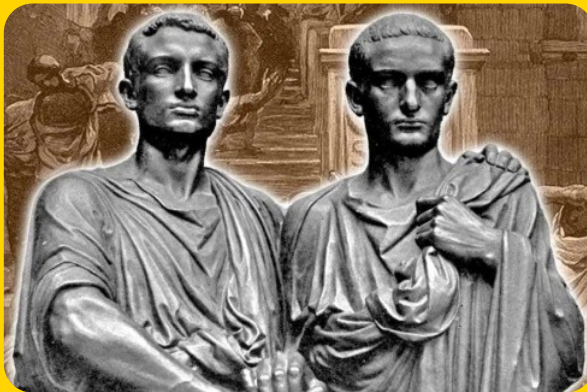
5 évente 18 hónapra választva: a polgárok vagyonbecslése, a senatus névsorának összeállítása és az erkölcsök felügyelete.

A VÁLSÁG MÉLYÜLÉSE ÉS A HADSEREG



PARASZTI TÖNKREMENETEL

A hódító háborúk miatt a parasztság elszegényedett; a rabszolgatartó nagybirtokok (latifundiumok) kiszorították őket a piacról.



A GRACCHUSOK REFORMKÍSÉRLETE

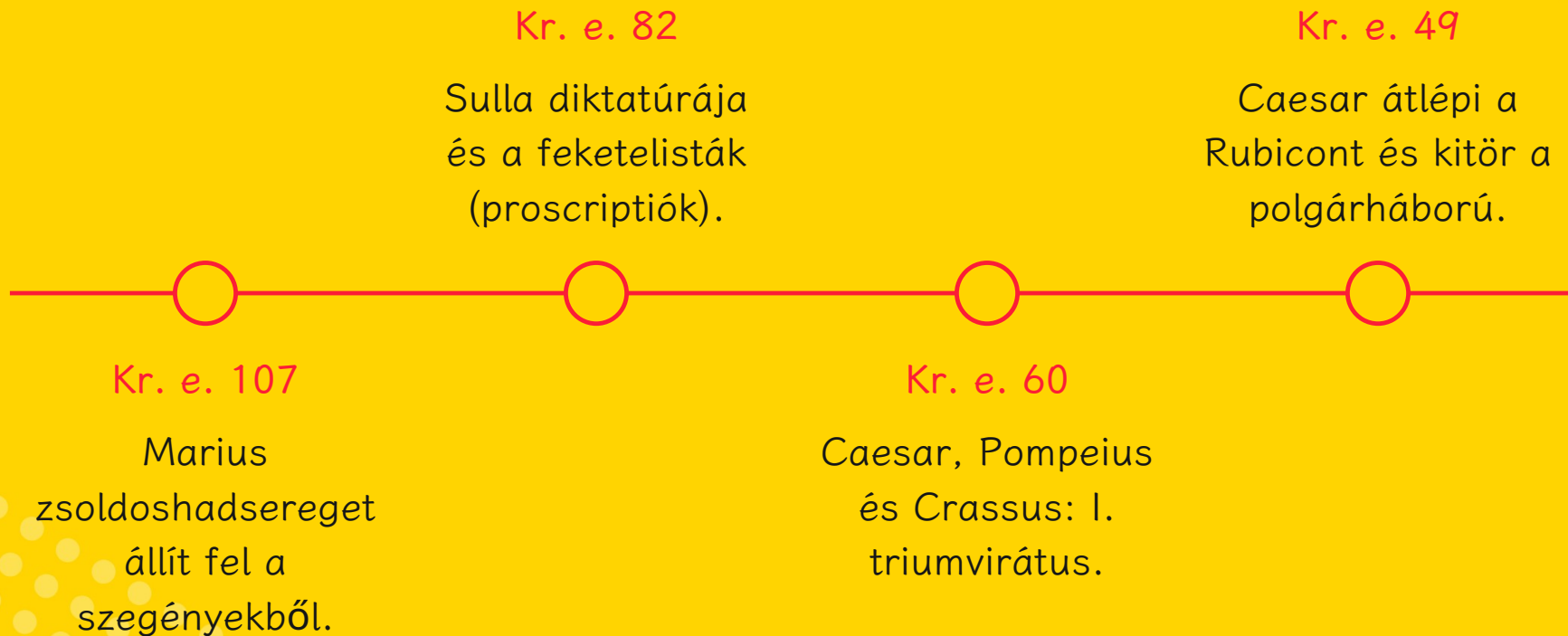
Tiberius és Gaius földosztással próbálta megmenteni a parasztságot és a hadsereget, de az optimata senatus erőszakkal meggyilkolta őket.



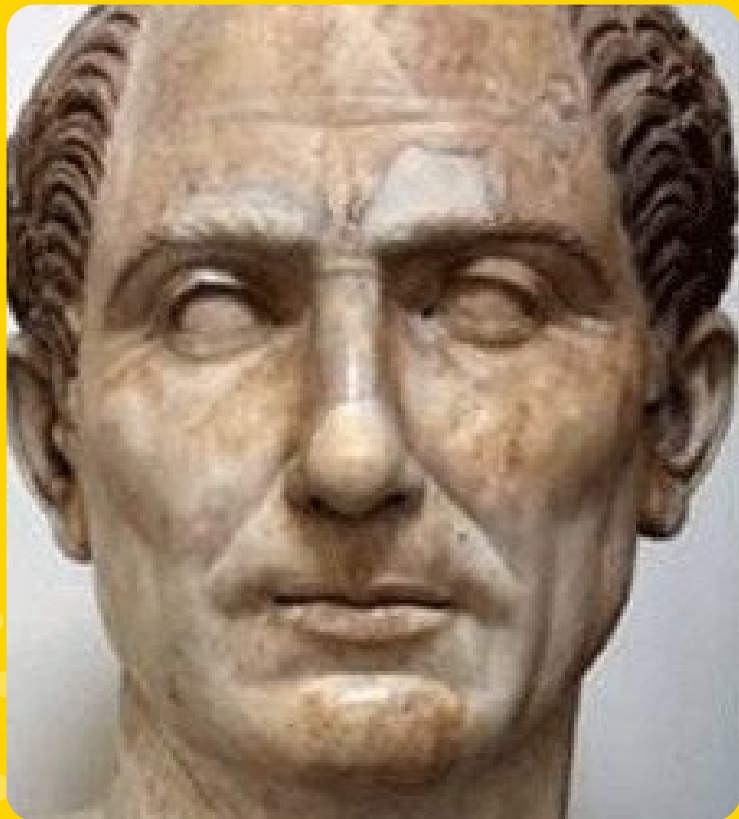
MARIUS HADSEREGREFORMJA

Kr. e. 104 körül zsoldoshadsereget hozott létre a nincstelenekből; a katonák már nem Rómához, hanem hadvezérükhöz váltak hűségessé.

A VÁLSÁG ÁLLOMÁSAI MARIUS-TÓL CAESAR-IG



JULIUS CAESAR EGYEDURALMA



A KÖZTÁRSASÁGI KERETEK KIÜRESÍTÉSE

Caesar a polgárháborúban legyőzte Pompeiust, majd élethossziglani diktátorrá (*dictator perpetuo*) nyilváníttatta magát:

- Összpontosított tisztségek: Diktátor, consul, pontifex maximus és néptribunusi jogkör egyszerre egy kézben.
- Népszerű reformok: Földosztás veteránoknak, Julianus-naptár, a senatus 900 fős bővítése.



Bukásának oka

Nyílt egyeduralma vezetett a Kr. e. 44-es merényletkez.



A VÉGSŐ ÖSSZECSAPÁS: ACTIUM

A II. TRIUMVIRÁTUS ÉS OCTAVIANUS GYŐZELME

Caesar halála után Octavianus, Antonius és Lepidus szövetséget kötött (Kr. e. 43). A merénylők legyőzése után Nyugat Octavianusé, Kelet Antoniusé lett.

Kr. e. 31 – Actiumi csata: Octavianus hadvezére, Agrippa tengeri győzelmet aratott Antonius és Kleopátra flottája felett, lezárva a polgárháborúkat.

AUGUSTUS ÉS A PRINCIPÁTUS RENDSZERE

ÁLLAMFORMA

BURKOLT EGYEDURALOM (KR. E. 27 – KR. U. 14)

Octavianus tanult Caesar sorsából: nem vette fel a királyi vagy diktátori címet, hanem formailag "helyreállította a köztársaságot" (*res publica restituta*).

Ő lett a princeps senatus (a senatus első embere), akinek véleményét senki sem kérdőjelezte meg. A látszólag működő köztársasági tisztségek valójában egyetlen uralkodó kezében összpontosultak.



AUGUSTUS HATALMÁNAK NÉGY TARTÓPILLÉRE



IMPERIUM PROCONSULARE

Főparancsnoki jogkör: a légiókkal teli határ menti provinciák közvetlen irányítása, a hadsereg feletti kizárólagos uralom.



TRIBUNICIA POTESTAS

Örökös néptribunusi hatalom: vétőjog bármely határozat ellen, törvényjavaslati jog és a személyes sérthetetlenség szentsége.



PONTIFEX MAXIMUS

Legfőbb papi méltóság: a vallási élet és szertartások felügyelete, az ősi római erkölcsök és istenkultusz megújítása.



PAX ROMANA ÉS JÓLÉT

Belső béke és biztonság megteremtése; a plebs megnyerése ingyengabonával és látványos cirkuszi játékokkal ("Panem et circenses").

CAESAR ÉS AUGUSTUS ÖSSZEHASONLÍTÁSA



JULIUS CAESAR DIKTATÚRÁJA

Hatalom jellege: Nyílt egyeduralom (örökös diktátor).

Senatus viszonya: Megalázta, létszámát felduzzasztotta.

Végkimenetel: Merénylet áldozata lett Kr. e. 44-ben.



AUGUSTUS PRINCIPÁTUSA

Hatalom jellege: Köztársaságnak álcázott monarchia.

Senatus viszonya: Formális tiszteletadás, közös kormányzás látszata.

Végkimenetel: Ágyban, párnák közt halt meg Kr. u. 14-ben.

ELLENŐRIZD A TUDÁSOD: A PRINCIPÁTUS LÉNYEGE

Hogyan tudta Augustus biztosítani egyeduralmát anélkül, hogy Caesar sorsára jutott volna?

1. Köztársasági tisztségeket halmozott fel, megtartva a köztársaság látszatát
2. Királyi koronát tett a fejére és feloszlatta a római senatust
3. A népgyűlésekre bízta a légiók és a kincstár tényleges irányítását
4. Feladta a hadsereg parancsnokságát a polgári béke kedvéért

ELLENŐRIZD A TUDÁSOD: A PRINCIPÁTUS LÉNYEGE



Hogyan tudta Augustus biztosítani egyeduralmát anélkül, hogy Caesar sorsára jutott volna?

1. Köztársasági tisztségeket halmozott fel, megtartva a köztársaság látszatát
2. Királyi koronát tett a fejére és feloszlatta a római senatust
3. A népgyűlésekre bízta a légiók és a kincstár tényleges irányítását
4. Feladta a hadsereg parancsnokságát a polgári béke kedvéért

FOGALOMPÁROSÍTÁS: KÖZTÁRSASÁG ÉS EGYEDURALOM

Párosítsd a szavakat a definíciókkal

Latifundium

Névjegyzék Sulla diktatúrájában a törvényen kívül helyezett személyekről

Proscriptio

A senatus első embere, aki tekintélyével uralkodott a köztársasági intézmények felett

Intercessio

Rabszolgamunkán alapuló ókori római nagybirtok

Princeps

A néptribunus vétőjoga, amellyel megakadályozhatta más tisztviselők döntéseit

FOGALOMPÁROSÍTÁS: KÖZTÁRSASÁG ÉS EGYEDURALOM

Párosítsd a szavakat a definíciókkal



Latifundium

Proscriptio

Intercessio

Princeps

A

Névjegyzék Sulla diktatúrájában a törvényen kívül helyezett személyekről

B

A senatus első embere, aki tekintélyével uralkodott a köztársasági intézmények felett

C

Rabszolgamunkán alapuló ókori római nagybirtok

D

A néptribunus vétőjoga, amellyel megakadályozhatta más tisztviselők döntéseit

TÖRTÉNETI VITA: SZABADSÁG VAGY STABILITÁS?



Vajon megmenthető volt a köztársaság a Kr. e. 1. században, vagy a birodalomhoz elkerülhetetlen volt az egyeduradalom?

TÖRTÉNETI VITA: SZABADSÁG VAGY STABILITÁS?



Talán ezt mondtad...

A birodalmi hódítások miatt a köztársasági döntéshozatal megbénult.

A zsoldoshadsereg a hadvezértől várta a földet, nem a senatustól.

Polgárháború után a nép a stabilitást többre értékelte a szabadságnál.



Magyarország a Habsburg Birodalomban

Kiváltságok, Pragmatica Sanctio és a
kormányzati berendezkedés

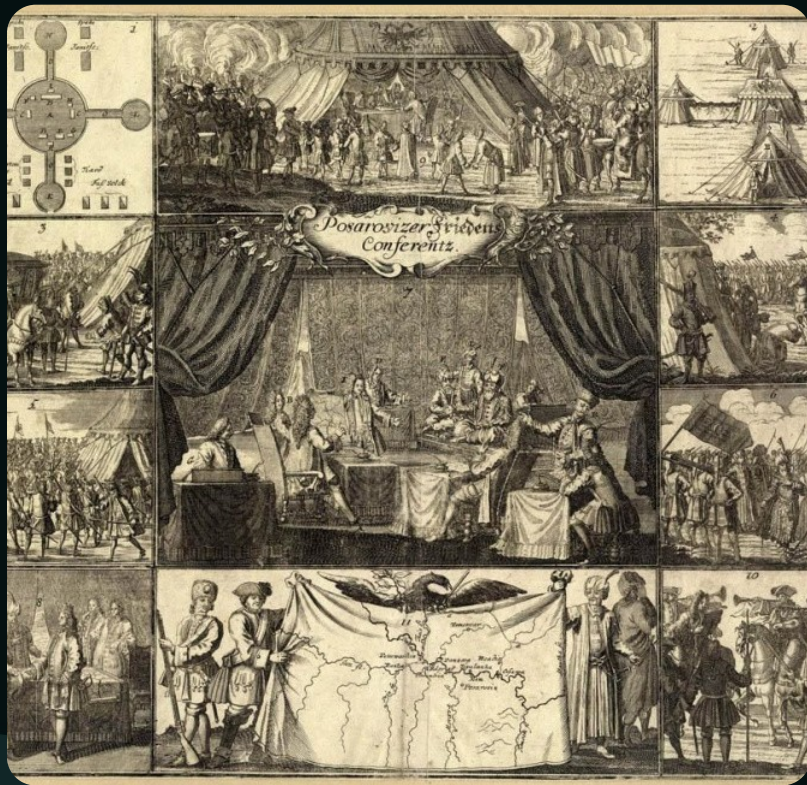
Tanulási célok

A mai óra végére:

- Érteni fogod a Pragmatica Sanctio jelentőségét és tartalmát.
- Megismered a dualista jellegű kormányzati rendszert.
- Elemezni tudod a magyar rendek és a bécsi udvar közötti kompromisszumot.
- Átlátod a kormány székek (kancellária, kamara, helytartótanács) feladatait.



A szatmári béke öröksége



A kompromisszum alapjai

Az 1711-es **szatmári béke** lezárta a Rákóczi-szabadságharcot, de alapvetően meghatározta a 18. századi viszonyokat.

Mi maradt meg?

- A magyar **rendi alkotmány** fennmaradt.
- Biztosították a nemesi adómentességet és a vallásszabadságot.
- Ugyanakkor Magyarország betagozódott a birodalmi keretekbe.

A Pragmatica Sanctio (1723)

Nőági örökösödés

Biztosította, hogy a Habsburg-ház férfiágának kihalása esetén a nőág is örökölhessen a trónt.



Indivisibiliter

A Birodalom országai 'feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul' tartoznak össze.



Kölcsönös védelem

A rendek lemondtak a szabad királyválasztásról a közös védelemért cserébe.



Fogalmi ellenőrzés

A Pragmatica Sanctio elfogadásával a magyar rendek teljesen lemondtak Magyarország különállásáról.



IGAZ



HAMIS

Most pedig magyarázd el, miért...

Fogalmi ellenőrzés

A Pragmatica Sanctio elfogadásával a magyar rendek teljesen lemondtak Magyarország különállásáról.



Miért van ez így?

- a) A törvény értelmében Magyarország a birodalom egyszerű tartományává (örökös tartomány) vált.
- b) Bár az elválaszthatatlanságot kimondták, a törvény megerősítette, hogy Magyarországot saját törvényei szerint kell kormányozni.

Válaszok a következő dián...

Fogalmi ellenőrzés



A Pragmatica Sanctio elfogadásával a magyar rendek teljesen lemondtak Magyarország különállásáról.



Miért van ez így?

- a) A törvény értelmében Magyarország a birodalom egyszerű tartományává (örökös tartomány) vált.
- b) Bár az elválaszthatatlanságot kimondták, a törvény megerősítette, hogy Magyarországot saját törvényei szerint kell kormányozni. ✓

A dualizmus csírái a 18. században

Kettős kormányzás

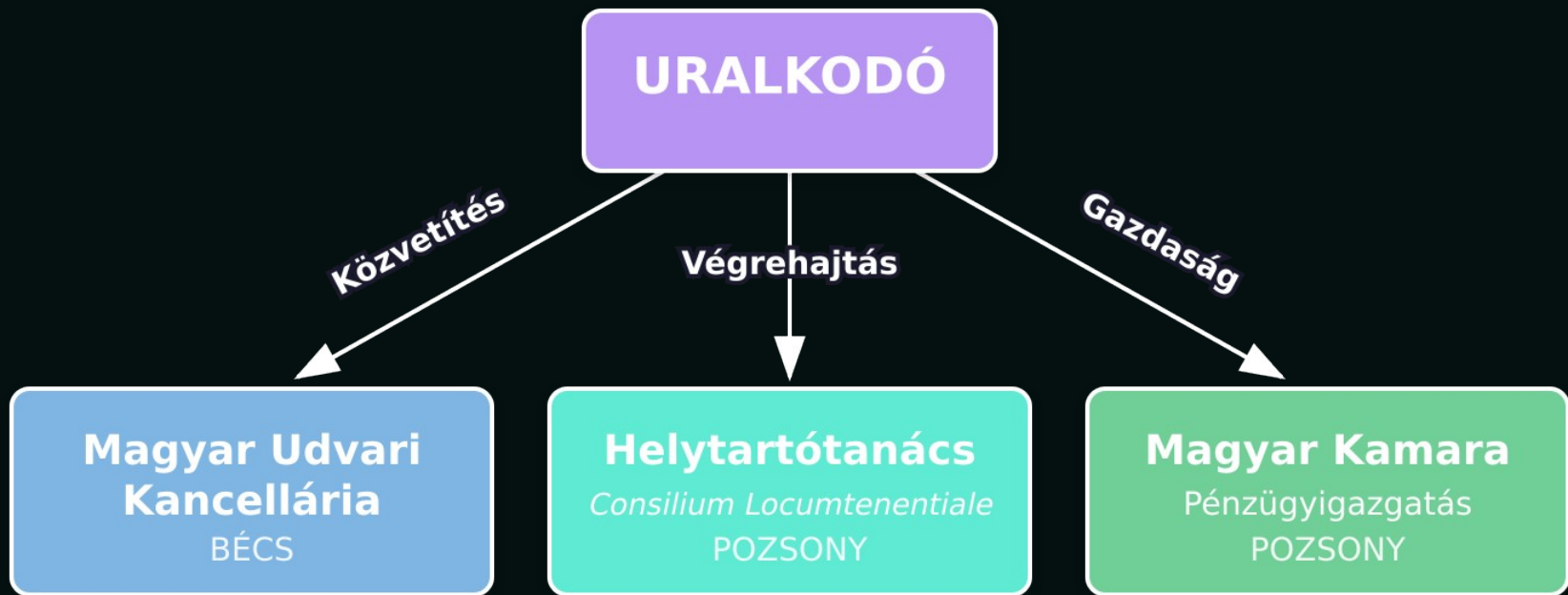
A birodalom irányítása megosztott volt. Léteztek **közös ügyek** (hadügy, külügy, pénzügy az udvar kezelésében) és **belügyek** (ahol a magyar rendek befolyása megmaradt).

A királyi hatalom

A Habsburg uralkodó egyszerre volt a Birodalom császára és Magyarország apostoli királya. Ez a kettőség határozta meg a politikai alkukat.



A magyar kormányzati rendszer struktúrája



A központi kormányzések



Magyar Kancellária

Bécsben működött, az uralkodó és az ország közötti legfőbb összekötő szerv, jogszabály-előkészítő.



Helytartótanács

Pozsonyban (később Budán) székel. A tényleges végrehajtó hatalom, melyet a nádor vezetett.



Magyar Kamara

A gazdasági és pénzügyek felelőse, bár szoros függésben állt az Udvari Kamarától.

A rendi országgyűlés (Diéta)



A törvényhozás fóruma Pozsonyban. Két táblából állt: a Felsőtábla (főurak) és az Alsótábla (köznemesség küldöttei).



Itt vitatták meg az adómegajánlást és az újoncltszámot. Az uralkodónak szentesítési joga volt.

Ellenőrző kérdések



Kérdés 1:

Melyik város volt a Helytartótanács első székhelye?

Kérdés 2:

Ki állt a Helytartótanács élén, mint a király helyettese?

Kérdés 3:

Melyik szerv foglalkozott a törvények és az uralkodói iratok előkészítésével Bécsben?

Válaszok a következő dián...

Ellenőrző kérdések



Válasz 1:

Pozsony

Válasz 2:

A nádor (palatinus)

Válasz 3:

A Magyar Udvari Kancellária

A vármegye: A rendi ellenállás bástyája



Az önkormányzatiság

A vármegyék élén a király által kinevezett **főispán** állt, de a tényleges hatalom a választott **alispán** és a helyi nemesség kezében volt.

Felirati jog

A megyék megtagadhatták a 'törvénytelen' rendeletek végrehajtását, ami komoly akadályt gördített az abszolutista törekvések elé.

Abszolutizmus vs. Rendiség



Az uralkodói központosítás és a magyar rendi hagyományok feszültsége és egyensúlya.

Kormányzati kulcsszavak

1.

Nádor

a) A vármegye élére az uralkodó által kinevezett tisztségviselő.

2.

Diéta

b) Központi igazgatási szerv (pl. Kancellária vagy Helytartótanács).

3.

Kormányshék

c) A magyar rendi országgyűlés latin elnevezése.

4.

Főispán

d) A legmagasabb magyar rendi méltóság, a király helyettese.

Kormányzati kulcsszavak



1.

Nádor

d) A legmagasabb magyar rendi méltóság, a király helyettese.

2.

Diéta

c) A magyar rendi országgyűlés latin elnevezése.

3.

Kormányshék

b) Központi igazgatási szerv (pl. Kancellária vagy Helytartótanács).

4.

Főispán

a) A vármegye élére az uralkodó által kinevezett tisztségviselő.

Maria Terézia és a felvilágosult abszolútizmus

Rendeleti kormányzás

Mivel az országgyűlés ellenállt az adóreformoknak, 1764 után az uralkodónő nem hívta össze a Diétát.

Fontos rendeletek

- **Ratio Educationis:** az oktatás állami szabályozása.
- **Urbárium:** a jobbágyszerhek rögzítése a nemesi ellenállás dacára.



Időrendi sorrend

Válaszok a következő dián...

Rendezd sorba a magyar történelem 18. századi eseményeit!

Mária Terézia trónra lépése

Szatmári béke

A Pragmatica Sanctio elfogadása

Az Urbárium kiadása

Időrendi sorrend



Rendezd sorba a magyar történelem 18. századi eseményeit!

Szatmári béke

1.

A Pragmatica Sanctio elfogadása

2.

Mária Terézia trónra lépése

3.

Az Urbárium kiadása

4.

Vita: Előny vagy hátrány?



Vajon Magyarország számára előnyös volt-e a Habsburg Birodalomhoz való szorosabb kötődés a 18. században? Mérlegeld a biztonsági és a szuverenitási kérdéseket!

Vita: Előny vagy hátrány?



Talán ezt mondtad...

Vége a török hódoltságnak, katonai védelem.

Modernizációs törekvések, egységes birodalmi piac.

Önálló hadügy és külügy hiánya.

Gazdasági függőség, merkantilista politika hátrányai.

Forráselemzés



Olvasd el a **Pragmatica Sanctio** azon részét, amely az örökösödésről szól! **Húzd alá** azokat a kifejezéseket, amelyek a birodalom egységére utalnak. Készíts egy rövid jegyzetet arról, mit jelentett ez a gyakorlatban a magyar hadsereg számára!

Összegzés



A korszak mérlege

- **Pragmatica Sanctio:** Alaptörvény, amely 1918-ig meghatározta Magyarország jogállását.
- **Kormányzat:** Kialakult a kettős irányítás rendszere (dikasztériális irányítás).
- **Kompromisszum:** A rendek megtartották kiváltságait, az udvar pedig biztosította az egységet.
- **Fejlődés:** A békés évtizedek alatt megkezdődött az ország újjáépítése.



Társadalom és etnikumok a dualizmusban

Etnikai viszonyok, emancipáció és
együttélés a Monarchia
Magyarországon

Többségben vagy kisebbségben?

1867-ben a Magyar Királyság lakosságának alig 40-45%-a vallotta magát magyarnak. Hogyan tartható fenn egy nemzetállami törekvés egy olyan birodalomban, ahol a nemzetiségek együttvéve többséget alkotnak? A kiegyezés kora egyszerre hozott gazdasági aranykort és pattanásig feszülő etnikai ellentéteket.



A Magyar Királyság etnikai térképe

DEMOGRÁFIA

A 18. századi betelepítések és migráció miatt a Magyar Királyság lakossága sokszínűvé vált.

Magyarság: a belső síkságokon élt

Nemzetiségek: a peremvidékeken éltek

Horvátország: autonóm tartomány



Kulcsgondolat

A perifériák nemzetiségei közvetlen határkapcsolatban álltak anyaországaikkal, növelve a politikai feszültséget.



Etnikai arányok eltolódása 1880 és 1910 között



A magyarság növekedése

Magyarok aránya 46,6%-ról 54,5%-ra nőtt 1910-re. Ezt a szaporulat, az asszimiláció és a városiasodás segítette.



Kivándorlási hullám

A nemzetiségek aránya csökkent, amit a tömeges kivándorlás fokozott: egymillióan távoztak Amerikába a szegénység miatt.

A nemzetiségi törvény születése



JOG ÉS POLITIKA

Az **1868. évi XLIV. törvénycikk** Európa egyik legliberálisabb szabályozása volt. Deák Ferenc és Eötvös József kompromisszumaként született.

Széleskörű **anyanyelvhasználat** oktatásban és egyházakban

- Helyi közigazgatásban választható nyelv
- Nemzetiségi egyesületek és alapok szabadsága

Magyarország polgárai politikai tekintetben egyetlen, oszthatatlan egységes magyar nemzet tagjai. – 1868. évi XLIV. tc.

A politikai nemzet doktrínája és konfliktusai

JOG ÉS POLITIKA

A törvény az állam egységét a francia típusú politikai nemzetre építette. Elvi jogegyenlőséget adott, de elvetette a kollektív nemzeti jogokat.

- Nemzetiségek elutasítása államalkotóként
- Területi autonómia megtagadása
- Román, szlovák, szerb elit tiltakozása



Figyelj

A passzív nemzetiségi vezetők a századfordulótól anyaországaiuk felé fordultak.



A magyarosítási törekvések mérlege



Lex Apponyi (1907)

A törvény kötelezővé tette a magyar nyelv tanítását minden népiskolában. Célja az volt, hogy a negyedik osztály elvégzése után minden gyermek képes legyen gondolatait magyarul kifejezni.



Ellenhatások és sérelmek

A kényszerű nyelvi integráció felbőszítette a román és szlovák értelmiséget. Az erőszakos magyarosítás mítosza elmélyítette az etnikai szakadékokat és táplálta az elszakadási törekvéseket.

Ellenőrző kérdés: Az 1868-as nemzetiségi

törvény
Melyik elvre épült az 1868. évi XLIV. nemzetiségi törvény alapkonceptiója?

1. A nemzetiségek területi autonómiájának és föderatív felosztásának elvére
2. A kötelező és kizárólagos állami magyarosítás doktrínájára
3. A többnyelvű svájci kantonrendszer pontos lemásolására a vármegyékben
4. Az egyetlen oszthatatlan magyar politikai nemzet elvére, egyéni jogkiterjesztéssel

Ellenőrző kérdés: Az 1868-as nemzetiségi

törvény
Melyik elvre épült az 1868. évi XLIV. nemzetiségi törvény alapkonceptiója?



1. A nemzetiségek területi autonómiájának és föderatív felosztásának elvére
2. A kötelező és kizárólagos állami magyarosítás doktrínájára
3. A többnyelvű svájci kantonrendszer pontos lemásolására a vármegyékben
4. Az egyetlen oszthatatlan magyar politikai nemzet elvére, egyéni jogkiterjesztéssel





A zsidóság útja a polgári egyenjogúsághoz

EMANCIPÁCIÓ

A 19. században jelentős **zsidó bevándorlás** érkezett Magyarországra. A reformkori liberálisok felismerték: a modernizációhoz elengedhetetlen a zsidóság jogi integrációja.



Kulcs gondolat

A zsidóság többsége a magyarosodást választotta, a nemzeti mozgalom szövetségesevé vált.

Az 1867. évi polgári emancipáció



EMANCIPÁCIÓ

Az **1867. évi XVII. tc.** a zsidóságot a keresztényekkel azonos polgári és politikai jogokkal ruházta fel.

- Szabad földbirtok és letelepedés
- Ipar- és kereskedeleműzés
- Hivatalviselés és értelmiségi pályák



Jegyezd meg

A törvény polgári jogokat adott, de a vallásfelekezeti egyenjogúsítását nem.

A felekezeti egyenjogúsítás és recepció

EMANCIPÁCIÓ

Az egyházpolitikai viták tetőpontján, az **1895. évi XLII. törvénycikk** az izraelita felekezet elnyerte a **bevett vallás** státuszát (recepció).

- Teljes egyenjogúság a történelmi keresztény felekezetekkel
- Engedélyezetté vált a vegyesházasság a polgári házasságkötés bevezetésével
- Szabad áttérés és vallásgyakorlás állami védelme

Az izraelita vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánítatik. – 1895. évi XLII. tc.



Irányzatok a magyarországi zsidósághban



Neológ irányzat -
Modernizációpárti, polgári szellemű közösség, amely gyorsan asszimilálódott és a magyar nyelvet tette a liturgia részévé.



Ortodox irányzat - A szigorú vallási hagyományokhoz, ősi szokásrendhez és a jiddis nyelvhez ragaszkodó hagyományű közösségek.



Status quo ante - Köztes irányzat, amely elutasította az 1868-as kongresszus újításait és az ortodoxok merev elszigetelődését.

Gazdasági szerepvállalás és polgárosodás



TÁRSADALMI SZERKEZET

A nemesség került az üzletet; a modernizációt az asszimilálódó zsidóság vitte véghez.

Bank és nagyipar: tőkés családok (Weiss, Ganz)

Értelmiség: orvosok, jogászok, újságírók

Kiskereskedelem: falusi, kisvárosi áruforgalom



Példa

A csepeli Weiss Manfréd Művek a Monarchia vezető hadiipari központja lett.

A politikai antiszemitizmus megjelenése

TÁRSADALMI SZERKEZET

A gyors gazdasági átalakulás feszültségeket és antiszemitizmust szült az 1870-es évektől.

Tiszaeszlári per (1882-83): alaptalan vérvád, országos hisztéria

Eötvös Károly védőbeszéde: a bíróság felmentette a vádlottakat

Országos Antiszemita Párt: Istóczy Győző vezetésével frakciót alakítottak



Figyelj

A kormányzat és Tisza Kálmán elutasította az antiszemita uszítást.

JOURNAL
ON
EUROPEAN HISTORY
OF
LAW



JOURNAL

A cigányság helyzete a dualizmusban

CIGÁNYSÁG A TÁRSADALOMBAN

A magyarországi romák helyzetét a 19. század végén mélyreható gazdasági átalakulás formálta. A gyáripar tömegtermelése fokozatosan háttérbe szorította a hagyományos kézműves mesterségeket, miközben az állam a vándorló életmód felszámolására és letelepítésre törekedett.

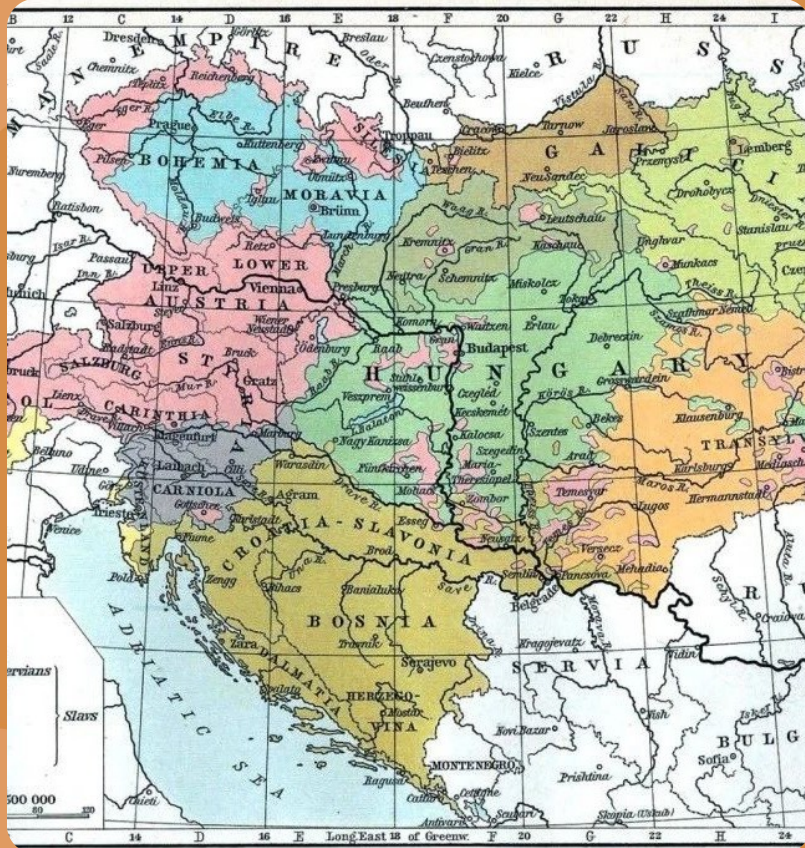


Kulcsgondolat

A korabeli közigazgatás nem önálló nemzetiségként, hanem szociális és rendészeti kérdésként kezelte a cigányságot.



Az 1893-as országos cigányösszeírás



CIGÁNYSÁG A TÁRSADALOMBAN

A Belügyminisztérium 1893. január 31-én részletes országos felmérést hajtott végre.

Összlétszám: 275 ezer fő

Letelepedettek: 90%-uk állandó lakóhelyű

Vándorlók: 9 ezer fő (3,3%)



Érdekesség

Az adatok cáfolták a vándorló életmódról szóló korabeli sztereotípiákat.

Nyelvi és etnikai csoportok a cigányságon belül



Magyar cigányok (romungrók)

A legnagyobb csoport, anyanyelvük magyar. Kulturálisan és nyelvileg integrálódtak a társadalomba.



Oláh és beás csoportok

Az oláh cigányok romani nyelvűek, a beások román nyelvjárást beszélő faművesek voltak a dél-dunántúli erdőkben.

Hagyományos mesterségek válsága

CIGÁNYSÁG A TÁRSADALOMBAN

Az ipari áruk tönkretették a cigány kézművesek piacát.

Kovácsmesterség: szög- és lószerszámkészítés hanyatlása

Vályogvetés: idénymunka a falusi házépítésben

Faművesség: konyhai eszközök, pl. teknők faragása

Agrárnapszám: alkalmi munka



Figyelj

A megélhetés elvesztése családokat taszított szegénységbe.



A cigánymuzsikuskok és a nemzeti kultúra



Hungarian Folk Dance Music

of
Hungaria

CIGÁNYSÁG A TÁRSADALOMBAN

A muzsikuskok cigányok meghatározóak voltak a magyar zenekultúrában és identitásban.

Városi kávéházak: elegáns helyek állandó zenekarai

Nemzetközi sikerek: európai turnék (pl. Dankó Pista)

Kettős megítélés: a zenészeket ünnepelték, a többség szegény volt



Érdekesség

Dankó Pista temetésén Szegeden hatalmas tömeg vett részt.

Integrációs utak a századfordulón



Sikeres jogi integráció

A zsidóság a teljes polgári és felekezeti emancipáció révén a gazdasági és szellemi elit meghatározó erejévé vált, a modern magyar polgárosodás alapkövét alkotva.



Félbemaradt modernizáció

A cigányság többsége jogilag szabad volt, de hiányoztak a célzott társadalmi felzárkóztató programok. A hagyományos mesterségek hanyatlásával a szegregáció növekedett.

Időrend: Törvények és korszakos események

Állítsd helyes időrendi sorrendbe a korszak kiemelkedő jogi és társadalmi állomásait!

A zsidóság polgári és politikai emancipációja (1867. évi XVII. tc.)

A tizsaeszlári per tárgyalása és a felmentő ítélet (1883)

Az izraelita vallásfelekezet törvényes recepciója (1895. évi XLII. tc.)

Az Eötvös-féle nemzetiségi törvény elfogadása (1868. évi XLIV. tc.)

Időrend: Törvények és korszakos események



Állítsd helyes időrendi sorrendbe a korszak kiemelkedő jogi és társadalmi állomásait!

1
A zsidóság polgári és politikai emancipációja (1867. évi XVII. tc.)

2
Az Eötvös-féle nemzetiségi törvény elfogadása (1868. évi XLIV. tc.)

3
A tizsaeszlári per tárgyalása és a felmentő ítélet (1883)

4
Az izraelita vallásfelekezet törvényes recepciója (1895. évi XLII. tc.)

Vitakérdés: Polgárosodás és együttélés



Vajon a dualizmus liberális állama miért integrálta sikeresen a zsidóságot a nemzetállami keretek közé, miközben a nemzetiségi kérdésben és a cigányság felemelésében súlyos kudarckokat szenvedett el?

Vitakérdés: Polgárosodás és együttélés



Talán ezt mondtad...

A zsidóság önként asszimilálódott, modernizáló gazdasági szerepet vállalva.

A nemzetiségek saját államra törekedtek, így a jogkiterjesztés nem volt elég.

A cigányság tőke és képzés híján nem tudott gazdaságilag integrálódni.

Összegzés és történelmi tanulságok

A dualizmus mérlege

A korszak a liberális jogállam sikereit és a nemzetállami korlátokat mutatja be.

Emancipáció: jogkiterjesztés, modernizáció

Nemzetiségek: elutasított autonómiaigények

Szociális olló: perifériára szorult rétegek



Jegyezd meg

A megoldatlan etnikai és szociális feszültségek az I. világháború után az ország felbomlásához vezettek.

